

В. М. Петренко, М. М. Ляпа, В. Є. Житник,
В. І. Макєєв, О. М. Шевченко

ПОВСЯКДЕННА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМАНДИРА ПІДРОЗДІЛУ

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**В. М. Петренко, М. М. Ляпа, В. Є. Житник,
В. І. Макєєв, О. М. Шевченко**

Повсякденна діяльність командира підрозділу

Навчальний посібник

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Суми
Сумський державний університет
2014

УДК 355.335(075)
ББК 68.4(4Укр)я73
П42

Авторський колектив:

В. М. Петренко, старший викладач;
М. М. Ляпа, кандидат технічних наук;
В. Є. Житник, кандидат технічних наук;
В. І. Макєєв, кандидат технічних наук;
О. М. Шевченко, начальник кафедри комплексів
та приладів артилерійської розвідки

Рецензенти:

В. О. Косевицов – доктор військових наук, професор кафедри стратегії національної безпеки та оборони Національного університету оборони України (м. Київ);
Ю. І. Свідлов – кандидат військових наук, доцент, начальник Державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка (м. Суми);
О. П. Красюк – кандидат військових наук, заступник начальника з наукової роботи Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів)

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для слухачів,
курсантів та студентів вищих навчальних закладів
(лист № 1/11-18656 від 03.12.2013)*

Повсякденна діяльність командира підрозділу : навч. посіб. /
П42 В. М. Петренко, М. М. Ляпа, В. Є. Житник та ін. – Суми : Сумський
державний університет, 2014. – 450 с.
ISBN 978-966-657-505-3

Навчальний посібник «Повсякденна діяльність командира підрозділу» складається з рекомендацій молодому офіцеру з різних питань службової діяльності. Посібник підготовлений до видання авторським колективом у складі старшого викладача Петренка В. М., кандидата технічних наук, доцента Ляпи М. М., кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Житника В. Є., кандидата технічних наук, доцента Макєєва В. І., Шевченка О. М.

Посібник рекомендований студентам, науково-педагогічним працівникам, курсантам, командирам підрозділів наземної артилерії Сухопутних військ.

УДК 355.335(075)
ББК 68.4(4Укр)я73

© Петренко В. М., Ляпа М. М.,
Житник В. Є. та ін., 2014
© Сумський державний університет, 2014
ISBN 978-966-657-505-3

ЗМІСТ

	С.
Перелік прийнятих скорочень	8
ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ПЛАНУВАННЯ ТА ОБЛІК БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	16
1.1 Основні вимоги до предметів навчання.....	22
1.1.1 Тактична підготовка.....	24
1.1.2 Спеціальна підготовка.....	28
1.1.3 Вогнева підготовка.....	34
1.1.4 Водіння бойових (спеціальних) машин.....	38
1.1.5 Фізична підготовка.....	40
1.1.6 Стройова підготовка.....	42
1.1.7 Організація і проведення гуманітарної підготовки.....	44
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУЖБИ ВІЙСЬК ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ.....	49
2.1 Загальні обов'язки командира батареї (роти) щодо організації служби військ у підрозділі.....	49
2.2 Організація вартової служби.....	53
2.3 Організація вивчення, добору та підготовки особового складу варт.....	56
2.4 Морально-психологічне забезпечення вартової служби.....	66
РОЗДІЛ 3. ПОРЯДОК ОЦІНКИ СТАНУ СЛУЖБИ ВІЙСЬК ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ.....	71
3.1 Загальні положення.....	71
3.2 Питання з організації служби військ, що перевіряються посадовими особами.....	72
3.3 Визначення загальної оцінки стану служби військ.....	77

РОЗДІЛ 4. ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ВІЙСЬКОВЕ ВИХОВАННЯ.....	80
4.1 Загальні положення.....	80
4.2 Обов'язки посадових осіб щодо проведення індивідуально-виховної роботи.....	82
4.3 Основні положення Інструкції «Про порядок надання доповідей і донесень про злочини, порушення кримінальної справи, військової дисципліни у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України».....	90
4.4 Критерії оцінки гуманітарного та соціального забезпечення, військової дисципліни.....	99
4.5 Методика планування роботи щодо зміцнення військової дисципліни.....	103
4.6 Характерні ознаки проявів нестатутних відносин та практика роботи щодо їх профілактики.....	109
4.7 Робота командира підрозділу щодо підтримання статутного порядку.....	115
4.8 Підведення підсумків стану військової дисципліни.....	117
РОЗДІЛ 5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ БОЙОВОЇ ПІДГОТОКИ, ПОВСЯКДЕННОЇ ТА СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВО - СЛУЖБОВЦІВ І ПІДРОЗДІЛІВ.....	130
5.1 Особливості організації підведення підсумків у відділенні та взводі.....	131
5.2 Особливості організації підведення підсумків в батареї (роті).....	133

РОЗДІЛ 6. ПРАВОВА РОБОТА КОМАНДИРА	
ПІДРОЗДІЛУ	136
6.1 Загальні положення.....	136
6.2 Призначення розслідування.....	136
6.3 Порядок проведення службового розслідування.....	139

РОЗДІЛ 7. ПРИЙНЯТТЯ ПОСАДИ	
КОМАНДИРОМ ПІДРОЗДІЛУ	145
7.1 Умови проходження військової служби за контрактом особами офіцерського складу.....	145
7.2 Порядок відрекомендування командирам (начальникам) та особам, які прибули для інспектування (перевірки).....	153
7.3 Методика вивчення рівня бойової готовності, морального та психологічного стану, стану бойової і гуманітарної підготовки та військової дисципліни взводу (батареї).....	154
7.4 Методика прийняття озброєння, техніки, матеріальних засобів.....	162
7.4.1 Загальні положення.....	162
7.4.2 Вимоги до технічного стану зразка озброєння і техніки.....	166
7.4.3 Прийняття стрілецької зброї та матеріальних засобів.....	173
7.5 Особливості прийняття (завдання) автомобільної техніки в ході прийняття посади командира підрозділу.....	174
7.6 Загальні положення прийняття і завдання посади особами, які відають військовим (корабельним) господарством.....	190
7.7 Методика складання документів із прийняття посади.....	197
7.8 Загальні положення та вимоги керівних	

документів з визначення технічного стану машин.....	211
7.8.1 Організація контролю за технічним станом та експлуатацією машин.....	211

РОЗДІЛ 8. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ.....	237
8.1 Загальні положення.....	237
8.2 Підготовка керівника до конкретного заняття.....	237
8.3 Методика підготовки та проведення групових та практичних занять.....	245
8.4 Методика складання плану-конспекту для проведення занять з тактичної, спеціальної та технічної підготовки.....	251
8.4.1 Методика складання плану-конспекту для проведення занять з тактичної підготовки.....	252
8.4.2 Методика складання плану-конспекту для проведення занять зі спеціальної підготовки.....	289
8.4.3 Методика складання плану-конспекту для проведення занять з технічної підготовки.....	314

РОЗДІЛ 9. ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАНЬ ТА ЗАНЯТЬ З БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАННЯ ІНШИХ ЗАВДАНЬ ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	330
9.1 Загальні положення.....	330
9.2 Порядок допуску військовослужбовців Збройних сил України до самостійного виконання робіт.....	331
9.3 Організація виконання разових робіт із підвищеною небезпекою у Збройних Силах	

України.....	339
9.4 Заходи безпеки під час проведення навчань та занять із бойової підготовки.....	347
9.4.1 Обов'язки посадових осіб під час проведення тактичних занять артилерійськими підрозділами.....	347
9.4.2 Заходи безпеки під час проведення навчань та занять з бойової підготовки.....	361
РОЗДІЛ 10. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....	367
ВИСНОВКИ.....	382
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	384
ДОДАТКИ.....	387
А.1 План – конспект для проведення практичного заняття з підготовки варт.....	387
Б.1 Тактико-технічні характеристики озброєння, приладів та пристроїв артилерійської розвідки, військової техніки та стрілецької зброї.....	403
В.1 Послідовність ознайомлення і перевірки вірного оформлення та ведення паспорту (формуляра) машини.....	426
Г.1 Норма № 60 Витрати пального під час використання автомобільної техніки.....	439
Д.1 Норма № 61 Витрати моторного масла на поповнення втрат від угару під час використання автомобільної техніки.....	442
Е.1 Норма № 62.....	443
Ж.1 Норма № 63.....	444

Перелік прийнятих скорочень

АДН	– артилерійський дивізіон
АКБ	– акумуляторна батарея
АПК	– автоматичний прийомопередавач команд
АС	– автомобільна служба
АТ	– автомобільна техніка
БрАГ	– бригадна артилерійська група
ВОС	– військово-облікова спеціальність
ВП	– вогнева позиція
ЕОМ	– електронно-обчислювана машина
ЗІП	– запасні інструменти та прилади
КБ	– командир батареї
КСП	– командно-спостережний пункт
КТГ	– коефіцієнт технічної готовності
КШМ	– командно-штабна машина
МР	– механізована рота
МТЗ	– матеріально-технічні засоби
НТЗ	– навчально-тренувальні засоби
ОВТ	– озброєння та військова техніка
ОТР	– оперативно-тактичні ракети
ПАБ	– перископічна артилерійська бусоль
ПДР	– правила дорожнього руху
ПММ	– паливно-мастильні матеріали
ПТРК	– протитанкові ракетні комплекси
ПТОР	– пункт технічного обслуговування і ремонту
ПУВ	– пункт управління вогнем
РАО	– ракетно-артилерійське озброєння
САУ	– самохідна артилерійська установка
СОБ	– старший офіцер батареї
СП	– спостережний пункт
ТЗН	– технічні засоби навчання
ТО	– технічне обслуговування
ТрЗ	– транспортний засіб

ТР – тактичні ракети
ТТХ – тактико-технічні характеристики

ВСТУП

Із перших днів виконання службових обов'язків у військах випускники ВВНЗ стикаються з такими проблемами: отриманих під час навчання знань іноді недостатньо для вирішення великого спектру завдань повсякденної діяльності, тобто молодий офіцер відчуває нестачу досвіду для виконання того чи іншого завдання. Виходячи з цього, авторським колективом відпрацьовано рекомендації щодо планування та обліку бойової підготовки, організації служби військ і порядку оцінки її стану, військової дисципліни та виховання, правової роботи, приймання справ посади, методики підготовки і проведення занять, заходів безпеки під час проведення навчань та занять і бойової підготовки та інші питання.

Підготовка студентів повинна відповідати таким вимогам до обсягу знань і практичних навичок:

а) із тактичної і тактико-спеціальної підготовки:

- **знати** організацію та методи бойової підготовки артилерійських підрозділів;

- **уміти** організовувати та проводити заняття з особовим складом підрозділу.

б) із військово-технічної і військово-спеціальної підготовки:

- **знати** правила і порядок підготовки озброєння і техніки до бойового застосування, порядок зберігання, перевірки та оцінки його стану в підрозділі, заходи безпеки під час його експлуатації;

- **уміти** організовувати експлуатацію, технічне обслуговування і зберігання основних (базових) зразків озброєння й техніки із дотриманням заходів безпеки.

в) із загальновійськової підготовки:

– **знати** основні положення загальновійськових статутів, основи організації й несення вартової та внутрішньої служб, методику проведення занять з особовим складом із загальновійськових статутів ЗС України;

– організацію та методику проведення занять із особовим складом підрозділу із загальновійськової підготовки, види навчальних занять, порядок складання плану-конспекту, методику проведення інструктивно-методичних занять;

– ступені бойової готовності частин і підрозділів, порядок дій особового складу відділення, обов'язки чергового (днювального) по батареї при оголошенні різних ступенів бойової готовності;

– **уміти** застосовувати вимоги загальновійськових статутів, обов'язки командира взводу;

– правильно застосовувати положення статутів при несенні вартової та внутрішньої служб;

– готувати зброю до стрільби, виконувати вправи Курсу стрільб, організовувати та проводити заняття з вогневої підготовки;

– визначати навчальні та виховні цілі заняття, використовувати на заняттях сучасні методи та принципи навчання;

– керувати особовим складом під час оголошення різних ступенів бойової готовності.

Рецензований посібник складається із десяти розділів.

Перший розділ пов'язаний із наданням загальних методичних рекомендацій щодо проведення занять із предметів навчання бойової підготовки у підрозділах, тобто хто, з ким, де і як повинен проводити заняття з бойової підготовки упродовж річного циклу навчання. Також надаються рекомендації щодо використання

провідних керівних документів стосовно планування, організації та проведення бойової підготовки в підрозділах і частинах.

У другому розділі розкриті питання організації служби військ у підрозділі (частині) з опорою на вимоги керівних документів. Особливе значення для командира підрозділу має посилення на керівні документи з питань організації служби військ, головними з яких є:

- організація вартової служби;
- підготовка особового складу до несення служби у варті;
- морально-психологічне забезпечення вартової служби.

Матеріал третього розділу на перший погляд стосується командирів частин та начальників військових гарнізонів. Але оцінку стану служби військ визначають підрозділи, що структурно входять до військової частини. Тому командири підрозділів повинні в повному обсязі знати перелік показників, що підлягають оцінці, та питання, які виносяться для перевірки.

Зміст четвертого розділу пов'язаний із: проведенням індивідуально-виховної роботи; наданням доповідей і донесень про військові злочини, події, порушення військової дисципліни та громадського порядку; критеріями оцінки морально-психологічного стану та військової дисципліни; методикою планування роботи щодо зміцнення військової дисципліни; роботою командира підрозділу з підтримання статутного порядку; підведенням підсумків стану військової дисципліни. Необхідно підкреслити, що даний розділ буде містити основні теоретичні положення і практичні рекомендації командирів підрозділу та його заступників з гуманітарних питань (якщо він є) для підтримання міцної військової дисципліни у підпорядкованому підрозділі і військового

виховання кожного підлеглого як надійного і відданого захисника своєї Батьківщини.

Підведення підсумків у відділенні та взводі для призначених на посаду командирів підрозділів іноді є проблематичним. Через нестачу досвіду роботи командир інколи не може визначити, коли, що, як і з ким необхідно обговорити та які зробити організаційні висновки за результатами накопиченого матеріалу упродовж службового дня. Рекомендації та поради зазначеній категорії командирів щодо підведення підсумків будуть розглянуті у п'ятому розділі. Крім того, у цьому самому розділі надаються рекомендації і командирів батареї (роти) з аналогічних питань.

Останнім часом особливого значення набула правова робота, головним завданням якої є дотримання законності та правопорядку у військових колективах. Складовою частиною правової роботи є призначення та проведення розслідувань. Правильно проведене розслідування допоможе командирові не тільки прийняти адміністративне чи інше рішення, а й попередити не- правові дії з боку військовослужбовців. У шостому розділі висвітлено, як, ким і на підставі яких документів призначаються розслідування.

Актуальним, як і завжди, є висвітлення та надання рекомендацій з питань прийняття справ та посади молодими офіцерами, оформлення військових документів, відрекомендування командирам (начальникам) і т. ін. У зв'язку з цим авторами в цьому розділі надані поради щодо вивчення рівня бойової готовності, морального стану та стану військової дисципліни особового складу підрозділу. Крім того, розкрита методика приймання зброї, озброєння та військової техніки (ОВТ) і матеріальних засобів, а також розглянуті варіанти складання звітних документів щодо приймання справ та посади.

У восьмому розділі наведені плани-конспекти, в яких демонструються різні форми методичних документів. Це свідчить про те, що кожний керівник заняття може скласти

план-конспект за тією формою, яка, на його погляд, найбільш зручна для використання. Актуальність цього розділу визначається тим, що молодий офіцер, який тільки розпочинає викладання навчальних предметів, має потребу у знаннях, уміннях та навиках щодо проведення занять із підлеглими та підпорядкованими підрозділами у цілому. Тому надання рекомендацій та прикладів складання показових планів-конспектів для проведення занять з основних предметів бойової підготовки допоможуть йому у становленні як керівника заняття.

Якщо у восьмому розділі частково розкриваються заходи безпеки щодо проведення занять, то у дев'ятому розділі наданий увесь комплекс заходів безпеки, виконання якого надасть можливість командирі підрозділу (частини) зберегти здоров'я та життя своїх підлеглих. Авторський колектив сподівається, що матеріал саме цього розділу стане керівництвом до дій щодо організації повсякденної діяльності без аварій, травм, ситуацій із ризиком для здоров'я військовослужбовців.

Як відомо, військовослужбовці Збройних Сил України залучаються до виконання миротворчих завдань під егідою Організації Об'єднаних Націй. Виконання цих почесних завдань не повинно супроводжуватися порушенням міжнародного гуманітарного права. У десятому розділі надані пояснення основних термінів і понять міжнародного гуманітарного права та відповідальності за його порушення. Крім того, в цьому розділі наводяться: Кодекс поведінки учасника бойових дій; правила для рядового (матроса); пам'ятки щодо виконання обов'язків миротворця та його права на випадок полону.

Таким чином, головною метою навчального посібника є надання допомоги командирам підрозділів в ефективному керуванні повсякденною діяльністю підрозділів у мирний час. Надані у посібнику рекомендації

охоплюють значний спектр діяльності військової організації, починаючи від приймання справ та посади до участі офіцерів у виконанні миротворчих завдань.

Авторський колектив сподівається, що наведені у посібнику рекомендації сприятимуть формуванню у офіцерів, щойно призначених на посаду, уміння приймати професійно грамотні, обґрунтовані рішення у реальних службових ситуаціях.

Автори висловлюють щиру вдячність рецензентам: доктору військових наук, професору кафедри стратегії Національного університету оборони України (м. Київ) В.О. Косевцову; кандидату військових наук, доценту начальнику Державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка (м. Суми) Ю. І. Свідлову; кандидату військових наук Академії сухопутних військ (м. Львів) О. П. Красюку за поради і зауваження, які були надані ним під час рецензії рукопису посібника.

РОЗДІЛ 1

ПЛАНУВАННЯ ТА ОБЛІК БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасний загальновійськовий бій вимагає від воїнів високої бойової виучки, фізичного загартування, уміння використовувати бойові можливості озброєння та техніки. Це досягається за допомогою напруженої бойової підготовки, яка є основним змістом повсякденної діяльності підрозділів у мирний час і продовжується під час підготовки до бою та у проміжку між боями.

Ракетні війська і артилерія Збройних Сил України є основною вогневою складовою Сухопутних військ. Тому від підготовки цього роду військ певною мірою залежить успішне виконання завдання загальновійськовими частинами та підрозділами.

У підготовці військ (сил) актуальним стає надання комплексного характеру проведенню заходів бойової підготовки; підвищенню методичної майстерності офіцерів, удосконаленню їх знань і практичних навичок; забезпеченню високої інтенсивності занять і навчань.

Зміна умов функціонування Збройних Сил, їх реформування, зміна завдань, що стоять перед ними, вимагають і змін у плануванні бойової підготовки.

Бойова підготовка – це система заходів щодо навчання та виховання особового складу Збройних Сил України для ведення бойових дій або виконання навчальних завдань.

Передовий досвід підготовки військ вимагає подальшого удосконалення процесу планування підготовки військ. Досвід свідчить, що плани підготовки дають найбільший позитивний ефект лише тоді, коли передбачені ними заходи тісно пов'язані між собою єдиною спрямованістю та тематикою, термінами та місцем проведення, відповідають завданням, що стоять перед частинами за бойовим призначенням.

Під плануванням треба розуміти колективну роботу командира та його штабу щодо визначення і графічного відображення найбільш оптимальної послідовності та обсягу заходів, навчання офіцерів, штабів і військ ведення бойових дій, глибокому освоєнню штатної зброї і військової техніки, способів їх застосування у сучасному бою.

Основою планування є рішення командира на організацію бойової підготовки, дуже важливим є дотримання принципів навчання та виховання особового складу, головними з яких є:

- поєднання навчання і виховання військовослужбовців із дотриманням їх методичної послідовності;

- навчання військ того, що необхідно під час бойової підготовки (кожний командир (начальник) навчає свого підлеглого);

- забезпечення високої бойової готовності, польової виучки частин і підрозділів; підпорядкованість усіх предметів навчання тактичної (тактико-спеціальної) підготовки;

- забезпечення особистої взірцевості командира;

- максимальне наближення навчання до реальної бойової обстановки;

- узгодженість підготовки офіцерів, штабів і військ із завданнями їх повсякденної діяльності, предметами навчання;

– ефективно і повне використання у підготовці військ навчально-матеріальної бази, навчально-тренувальних і матеріальних засобів, перехід викладання від простого до більш складного.

Планування повинно бути:

– **реальним** і враховувати вимоги щодо підготовки Збройних Сил у сучасних умовах, рекомендації військової педагогіки і психології, рівень вишколу особового складу і бойової злагодженості підпорядкованих частин і підрозділів, наявність і стан озброєння та техніки, навчально-матеріальної бази, моторесурсів, боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів, необхідних для підготовки органів управління і військ;

– **наочним**, тобто виконаним, як правило, графічно: у графічній частині планів підготовки з'єднання (частини) зазначаються загальні заходи, що проводяться тільки даною інстанцією, а також заходи з плану старшого начальника, які стосуються більшості військовослужбовців;

– **якісним** щодо вирішення завдань навчання і виховання особового складу підрозділів, частин, з'єднань з урахуванням зони воєнних дій і бойового призначення військ.

– Керівними документами з планування і організації бойової підготовки є:

- Статути Збройних Сил України;
- накази і директиви Міністра оборони, начальника Генерального штабу ЗС України, план підготовки Збройних Сил України;
- організаційно-методичні вказівки командувачів видів ЗС України, військ оперативних командувань, командувачів армійських корпусів;

- бойові статuti, порадики, настанови, курси стрільб і водіння, програми з бойової (командирської) підготовки підрозділів (офіцерів, прапорщиків).

- **У дивізіоні (батальйоні)**, що входить до складу БрАГ (бригади, полку), відпрацьовуються:

- план бойової підготовки на період навчання;
- план-календар основних заходів на місяць.

Додатки, що розробляються до планів: загальний і тематичний розрахунок навчального часу на період навчання за предметами на підготовку груп командирів взводів, сержантів; на підготовку усіх підрозділів дивізіону (батальйону) за категоріями тих, хто навчається; порядком виконання стрільб і водіння за вправами, графік використання об'єктів навчально-матеріальної бази.

- **У батареї (роті)** розробляється розклад занять на тиждень. Вихідними даними для складання розкладу занять у батареї (роті) є:

- розпорядок дня;
- витяг із плану бойової і гуманітарної підготовки дивізіону (батальйону);

- графік використання полігону (стрільбища), танкодрому (автодрому), спортивного залу (спортивних майданчиків);

- тематика виховної роботи і спортивно-масової роботи;

- графік нарядів;
- графік варіантів фізичної зарядки;
- програма бойової підготовки артилерійських (ракетних) підрозділів.

Під час підготовки до складання розкладу занять командир батареї (роті) зобов'язаний:

- вивчити витяг з плану бойової і гуманітарної підготовки дивізіону (батальйону) на поточний тиждень;

- вивчити зміст тем, які будуть відпрацьовуватися за Програмою з бойової підготовки артилерійських (ракетних) підрозділів;

- проаналізувати ступінь засвоєння особовим складом матеріалу, який вивчається з кожного предмета навчання, а також якість відпрацювання нормативів бойової підготовки;

- передбачити комплексне проведення занять із предметів навчання, особливо тактичної, вогневої підготовки, водіння, захисту від зброї масового ураження і військово-інженерної підготовки, а також відповідні тренування на заняттях;

- вивчити графік використання навчальних об'єктів;

- виписати тематику командирських занять та визначити зміст занять із сержантами батареї (роти).

Розклад занять має два розділи:

- заняття з підрозділами, виховна та спортивно-масова робота;

- командирські та інструкторсько-методичні заняття із сержантами.

Складаючи розклад занять, командир батареї (роти) планує та визначає час проведення і тематику інформування відповідно до розпорядку дня.

Самостійна підготовка у розкладі визначається тільки за часом, оскільки її зміст визначають командири взводів.

Під час планування заходів виховної роботи зазначаються тема, час їх проведення, місце проведення і, хто проводить.

Основними вимогами до розкладу занять є:

- своєчасність його складання;

- зрозумілість, конкретність і повнота змісту;

- відповідність змісту заняття Програмі бойової підготовки підрозділів та іншим керівним документам.

Облік бойової підготовки у взводі і батареї

Облік результатів бойової підготовки проводиться:

- у взводі – індивідуальний та за відділеннями (обслугами);
- у батареї – індивідуальний, за відділеннями (обслугами) і взводами;
- у штабі частини – за батареями та дивізіонами;
- у штабі з'єднання – за військовими частинами, за тактичні навчання та стрільби – до батареї включно.

Для реалізації обліку бойової підготовки ведуться журнали обліку. Журнал обліку бойової підготовки взводу ведеться упродовж періоду навчання особисто командиром взводу. У ньому іменний список особового складу взводу відповідає штатно-посадовому розрахунку.

Облік бойової підготовки ведеться за предметами навчання (розділ 2). У кінці кожного місяця повинні проводитися заліки з основних предметів навчання під керівництвом командира батареї. У кінці кожного кварталу проводити контрольно-перевірочне заняття під керівництвом командира дивізіону з виставленням оцінок кожному військовослужбовцю.

Журнал під час занять знаходиться у командира взводу, а решта часу – у кімнаті командира батареї. Журнал зберігається упродовж року, після чого знищується за встановленим порядком.

Журнал обліку бойової підготовки батареї ведеться упродовж навчального року особисто командиром батареї.

Облік відпрацьованих тем із предметів навчання, класних фахівців і спортсменів-розрядників ведеться за кожним відділенням, взводом і батареєю в цілому.

Облік результатів виконання вправ стрільб і водіння машин ведеться за кожним відділенням (екіпажем) за категоріями військовослужбовців; облік командирських та інструкторсько – методичних занять із сержантами, облік з

бойової та гуманітарної підготовки ведеться про кожного військовослужбовця.

Облік класних фахівців і перспективи їх підготовки ведеться зростаючим підсумком з практики водіння машин на всіх заняттях (навчаннях) і під час їх перегону.

Журнал після заповнення зберігається в кімнаті командира батареї упродовж року, наступного за навчальним, після чого знищується в установленому порядку.

1.1 Основні вимоги до предметів навчання

Основою навчання ракетних військ і артилерії є підготовка їх до виконання конкретних вогневих завдань з ураження противника у складних умовах сучасного загальновійськового бою.

Система бойової підготовки ракетних військ і артилерії, яка існує останнім часом, передбачає як індивідуальне навчання: офіцерів, прапорщиків, військовослужбовців за контрактом, сержантів та солдатів спеціалістів, так і підготовку підрозділів у цілому.

Нові, все більш складні засоби розвідки та стрільби, автоматизовані пункти управління, постійна бойова готовність вносять зміни до послідовності вивчення тематики спеціальної, технічної та тактичної підготовки.

Практика підказує, що найбільш ефективним шляхом подальшого удосконалення процесу навчання та підготовки перш за все таких фахівців, як оператори пускових установок оперативно-тактичних ракет (ОТР), тактичних ракет (ТР), протитанкових ракетних комплексів (ПАРК), метео-, звуко- та радіолокаційних станцій, розвідників, топогеодезистів та інших, досягається за рахунок широкого застосування тренажерів, збільшення кількості робочих місць та приладів для практичного

відпрацювання тих чи інших питань. У військах широко втілюється автоматизоване навчання, використання електронно-обчислювальної техніки, враховуються можливості гвинтівкових артилерійських полігонів, оснащених сучасним приладдям, також застосовуються комплекти імітації стрільби на місцевості тощо.

Важливими є розроблення та застосування науково обґрунтованих вимог щодо професійного відбору операторів та інших фахівців, що дозволить більш якісно навчати особовий склад у стислі терміни.

Особливе місце у підготовці спеціалістів займають комплексні заняття як порівняно нова форма польового вишколу, що проводяться з ракетними та артилерійськими підрозділами. Із загального часу, що відводиться на спеціальну підготовку, 40 % припадає на комплексні заняття.

У загальній системі підготовки підрозділів РВ і А велика увага приділяється тренуванням з управління ракетними ударами (вогнем артилерії). Ця форма навчання широко застосовується і є важливим фактором у підготовці командирів підрозділів у цілому до спеціальних та загальновійськових тактичних навчань.

Головна увага у бойовій підготовці підрозділів РВ і А повинна приділятися опануванню прийомами та способами, що скорочують час виконання вогневих завдань та підвищують точність вогню артилерії (нанесення ракетних ударів), особливо в динаміці бою; вдосконаленню способів і методів управління підрозділами, а також підготовці вогню (ударів) з використанням сучасних засобів розвідки.

Найвищою формою бойової злагодженості підрозділів, вдосконалення навичок командирів щодо організації та управління бойовими діями є тактичні навчання. Вони можуть проводитись із бойовою або без

бойової стрільби (пусків). На тактичних навчаннях підрозділи РВ і А здійснюють марш, проводять декілька переміщень бойового порядку і виконують необхідну кількість вогневих завдань.

Вирішення завдань РВ і А пов'язане з виконанням завдань механізованими і танковими підрозділами. Всі завдання, що вирішуються підрозділами РВ і А, і маневр повинні бути ретельно узгоджені за метою, місцем і часом із діями механізованих і танкових підрозділів незалежно від того, чи беруть вони участь у навчанні.

Роботу гарматних обслуг (обслуг пускових установок) необхідно доводити до автоматизму.

1.1.1 Тактична підготовка

Основою польового вишколу та бойової злагодженості підрозділів РВ і А є тактична підготовка. Навчання особового складу з тактичної підготовки проводяться на тактико-стройових, тактичних заняттях та тактичних навчаннях.

Тактична підготовка має на меті:

- навчити особовий склад різних прийомів бойових дій у складі підрозділу, умілого застосування індивідуальної і групової зброї та бойової техніки у складних умовах бойової обстановки, на різній місцевості вдень і вночі;

- набувати та вдосконалювати навички командирів щодо організації, забезпечення бойових дій і безперервного управління підрозділами та вогнем у бою;

- підготувати підрозділи до ведення вмілих і злагоджених дій у сучасному бою, в умовах застосування противником ядерної та звичайної зброї;

— формувати у особового складу високі морально-психологічні, фізичні, бойові якості та свідому військову дисципліну.

На сьогоднішній день для навчання особового складу та бойової злагодженості підрозділів застосовуються три основні форми тактичної підготовки: тактико-стройові заняття, тактичні заняття та тактичні навчання, у тому числі і з бойовою стрільбою.

Тактико-стройові заняття є першим ступенем бойової злагодженості підрозділів. На тактико-стройових заняттях відпрацьовуються техніка виконання прийомів та способи дій підрозділів у різних видах бою. Обов'язково кожний прийом і спосіб дій спочатку відпрацьовується за елементами, а потім у цілому в межах встановленого нормативного часу. Тактична обстановка створюється окремо для відпрацювання кожного навчального питання і не пов'язується єдиним задумом.

Тактико-стройові заняття проводяться з метою допомогти командирам підрозділів навчитися творчо, нешаблонно застосовувати різні прийоми та способи дій залежно від обстановки, що склалася.

Організатором і керівником тактико-стройових занять є безпосередній командир. Тактико-стройові заняття, які безпосередньо передують батареїному (ротному) та дивізіонному (батальйонному) тактичним навчанням, проводяться як контрольні спільно з підрозділами посилення, які будуть залучатися на ці навчання, керують ними відповідно командир батальйону або полку (бригади).

На заняттях з відділенням і взводом особливу увагу потрібно звертати на точність, спритність виконання прийомів і дій, а на тренуваннях із батареєю (ротою) та дивізіоном (батальйоном) – на бойову злагодженість,

узгодження дій взводів, рот, батарей та засобів посилення, їх взаємодію між собою.

Тривалість тактико-стройових занять установлюється керівником заняття, виходячи з поставленого завдання.

Тактичні заняття є однією із форм тактичної підготовки відділення і взводу. На них навчальні питання відпрацьовуються у послідовності відповідно до розвитку динаміки бойових дій, в єдиній тактичній обстановці. Під час тактичних занять командири відділень і взводів не тільки отримують практику в управлінні підпорядкованими підрозділами, а й удосконалюють свої навички з організації бою. Тому тактичні заняття містять у собі такі питання, як прийняття рішення, проведення рекогносціювання постановка завдань підлеглим, організацію взаємодії та бойового забезпечення.

На тактичні заняття відділення і взводи виводяться з необхідною кількістю озброєння та техніки. Всі питання відпрацьовуються у точній послідовності на фоні єдиної тактичної обстановки із позначеним противником.

Тактико-стройові, тактичні заняття проводяться, як правило, односторонніми з позначеним противником.

Тактичні навчання – основна форма польового вишколу частин та підрозділів, що є важливим засобом підвищення бойової готовності військ, який дозволяє найбільш ефективно готувати їх до ведення сучасного бою (рис. 1.1).

Тактичні навчання можуть проводитися без стрільб, із бойовою стрільбою та з використанням лазерних імітаторів стрільби та ураження.

Навчання бувають, як правило, двосторонніми або односторонніми, але з обов'язковим позначенням противника. Більша частина часу на навчаннях відводиться динаміці бойових дій.

На навчання підрозділи виводяться у повному складі з озброєнням, необхідною кількістю бойової техніки, що забезпечує якісне відпрацювання питань, обов'язково із засобами посилення.

Рисунок 1.1– Тактичні навчання з бойовою стрільбою

Тактичні навчання з ротою проводяться за темою одного з основних видів загальновійськового бою, з відпрацюванням питань зустрічного бою, пересування підрозділу, розташування на місці, відходу і виходу із бою, ведення бою в оточенні.

Під час проведення навчань здійснюється пошук нових методів організації бою, способів та прийомів тактичних дій, вогневого ураження противника, управління штатними та доданими підрозділами, а також способів введення противника в оману.

Керівниками тактичних навчань із батареєю (ротою) є командир дивізіону (батальйону).

Тривалість тактичних навчань із батареєю (ротою) – до 2 діб.

1.1.2 Спеціальна підготовка

Заняття зі спеціальної підготовки повинні бути спрямованими на підготовку військовослужбовців-фахівців, злагодження відділень (обслуг), взводів та батарей. Після закінчення вивчення цієї навчальної дисципліни військовослужбовці повинні:

- знати обов'язки відповідно до штатно-посадового призначення та щодо взаємозамінності за іншими спеціальностями відділення (обслуги), взводу, батареї;

- вміти працювати на штатній бойовій техніці, приладах, засобах зв'язку, озброєнні, правильно експлуатувати їх із дотриманням заходів безпеки, виявляти та усувати найпростіші несправності;

- діяти у складі відділення (обслуги), взводу, батареї під час виконання завдань за призначенням у різних умовах бойової обстановки.

Під час проведення занять зі спеціальної підготовки керівник заняття повинен мати на меті:

- вивчення особовим складом обов'язків згідно зі штатно-посадовим призначенням;

- навчання особового складу прийомів виконання основних завдань за призначенням у різних умовах;

- прищеплення й удосконалення практичних навичок із виконання завдань за призначенням;

- навчання командирів нижньої ланки управління дій з управління підрозділами під час виконання завдань у складі відділення (обслуги), взводу та батареї.

На всіх заняттях зі спеціальної підготовки їх керівники повинні виховувати у особового складу витривалість, ініціативність та наполегливість під час виконання отриманих завдань. Крім того, виховувати почуття дружби, взаємної допомоги, дисциплінованість, організованість та інші якості.

Під час занять необхідно використовувати позитивний досвід Другої світової війни, бойових дій в Афганістані, Чечні, на Балканах та Близькому Сході.

Під час проведення занять необхідно добиватися виконання навчальних завдань у повному обсязі і з високою якістю. У тих випадках, коли через нестачу часу всі завдання виконати в повному обсязі неможливо, необхідно обов'язково відпрацювати основні елементи з усім особовим складом, а решту завдань можна залишити на наступні аналогічні заняття або на години самостійної підготовки. Головне – не залишити невідпрацьованими елементи, що може у майбутньому негативно вплинути на боєздатність підрозділу.

Як зазначено у Програмі бойової підготовки артилерійських підрозділів, заняття зі спеціальної підготовки організовуються у взводі, батареї і проводяться командирами відділень (гарматних обслуг), взводів, батарей та старшими начальниками. З окремими спеціалістами, наприклад, з обчислювачами, операторами ЕОМ, розвідниками, заняття можуть організовуватися в дивізіоні (частині).

Місцем проведення занять може бути клас, парк, навчальне поле та тактичне поле.

Основою високого вишколу особового складу зі спеціальної підготовки є польові заняття на бойовій техніці, озброєнні, приладах та засобах зв'язку (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Спеціалізований клас для проведення занять зі спеціальної підготовки

Заняття у класах в основному проводяться з метою вивчення керівництв, інструкцій, які визначають порядок, послідовність і зміст тих чи інших робіт (операцій) із широким застосуванням схем, наочних посібників, навчальних пристроїв (макетів) та інших тренувальних засобів. Наприклад, класні заняття можуть проводитися з окремими спеціалістами (обчислювачами, топогеодезистами та ін.) за темами, пов'язаними з роботою на обчислювальній техніці і на приладах проведення обчислювальних, графічних робіт та обчислення результатів польових вимірів.

У всіх інших випадках заняття зі спеціальної підготовки, як правило, проводяться в парках, на навчальних полях (містечках) та в полі безпосередньо на штатній техніці, приладах, засобах зв'язку (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Виконання навчальних стрільб на імітаційних засобах

Як уже зазначалося, на заняттях особовий склад підрозділів навчається виконувати прийоми бойової роботи, пов'язані із забезпеченням стрільби і управління вогнем. Поглиблюються знання будови і правил експлуатації озброєння та військової техніки, відпрацьовуються питання взаємозамінності, удосконалюються навички з виконання нормативів під час роботи з обслугою повного і скороченого складу, вдень і вночі, у засобах індивідуального захисту та без них.

До основних методів навчання, які можуть бути використані на заняттях зі спеціальної підготовки, відносять: розповідь, пояснення, демонстрування, вправи та тренування. Перелічені методи мають діалектичний зв'язок та пов'язані між собою. Так, наприклад, метод

розповіді з показом (демонструванням) широко застосовується під час проведення перших занять з теми. Суть його полягає в тому, що керівник заняття, пояснюючи зміст навчального питання, одночасно показує порядок виконання того чи іншого прийому (дії). Якщо виконання прийому є складним, то показ доцільно проводити на початку за елементами, а потім у цілому. Важливо, щоб керівник міг показати вірцеве виконання прийому, підтвердивши тим самим можливість його виконання за час, що відповідає нормативу.

У подальшому теми відпрацьовуються методом тренувальних занять. Завдяки цим заняттям особовий склад набуває практичних навичок у виконанні функціональних обов'язків під час роботи на бойовій техніці, відпрацюванні індивідуальних та групових нормативів.

Подальше удосконалення спеціальної підготовки здійснюється на комплексних заняттях батареї. Ці заняття проводяться на місцевості, в умовах конкретної тактичної обстановки і з метою злагодженості дій батареї в цілому, удосконалення навичок особового складу з бойової роботи та виконання вогневих завдань.

Комплексні заняття з підрозділом проводяться командирами батарей або старшими начальниками упродовж 4-6 годин на місцевості не менше 3 разів на місяць із підрозділами повного складу і не менше 2 разів із підрозділами скороченого складу.

Комплексні заняття з підрозділами артилерійської розвідки доцільно проводити спільно з артилерійськими підрозділами.

Частина комплексних занять повинна розпочинатися вдень і закінчуватися вночі або розпочинатися вночі і закінчуватися вдень.

Теми комплексних занять визначає командир частини (дивізіону) на період навчання (місяць). Мету занять і навчальні питання, зміст завдань і нормативів визначає керівник заняття, виходячи з рівня підготовки особового складу батареї і злагодженості обслуги (відділень), взводів.

Основним методом проведення комплексного заняття є показ та тренування у виконанні прийомів із бойової роботи за часом (виконання нормативів).

Як і на інших заняттях зі спеціальної підготовки, на комплексному занятті продовжується удосконалення фахової підготовки солдатів та сержантів. Досягається це виконанням завдань у складі відділень (обслуг) та взводів під керівництвом їх безпосередніх командирів. Командир батареї на цьому етапі контролює ступінь навченості військовослужбовців — фахівців, злагодженість і готовність відділень (обслуг) та взводів до виконання завдань у складі батареї. За необхідності додатково проводяться заняття з окремих питань з відділеннями (обслугами) чи взводами.

Більшість часу комплексного заняття витрачається для навчання батареї злагоджених дій у повному складі. Цього досягають шляхом тренування у виконанні вогневих завдань (веденні розвідки і обслуговуванні стрільби).

Комплексні заняття, що проводяться старшими командирами, є, як правило, контрольними. Їх мета-перевірка готовності особового складу до виконання своїх обов'язків за вивченими темами спеціальної підготовки. Оцінювання готовності батарей до дій за призначенням здійснюється згідно зі Збірником нормативів з бойової підготовки Сухопутних військ.

Після вивчення всіх тем спеціальної підготовки особовий склад підрозділу повинен мати тверді практичні

навички у виконанні функціональних обов'язків за призначенням та в порядку взаємозамінності, а також бути готовим до злагоджених дій у складі підрозділу з озброєнням та на військовій техніці й незалежно від умов, що склалися.

1.1.3 Вогнева підготовка

Навчання вогневої підготовки надає можливість:

- **знати** штатну зброю (озброєння), бойові можливості та правила стрільби з неї, дії зі зброєю, правила підготовки її до стрільби, технічне обслуговування та догляд за нею;

- **вміти** досконально володіти штатною зброєю (озброєнням), вести розвідку цілей, визначати дальності до них, швидко та влучно уражати їх першими пострілами (чергами) самостійно та у складі підрозділів, застосовувати всі способи ведення вогню з урахуванням метеорологічних і балістичних умов вдень і вночі; вміло метати ручні бойові гранати.

Вогнева підготовка є складовою частиною польового вишколу військ. Висока якість вогневої підготовки особового складу забезпечується суворою методичною послідовністю у навчанні, правильною організацією занять, регулярним проведенням тренувань і стрільб. Вогнева підготовка проводиться: на заняттях із вивчення зброї (озброєння), боєприпасів і правил стрільби; на вогневих тренуваннях і під час виконання вправ, стрільб у складі підрозділу та з управління вогнем.

Рисунок 1.4 – Виконання вправ стрільб на військовому стрільбищі

Заняття з вивчення матеріальної частини зброї (озброєння) та боєприпасів проводяться у класах, у парках, на вогневих містечках і у полі. Заняття організуються, як правило, з групами військовослужбовців, які навчаються однієї спеціальності, або повзводно під керівництвом офіцерів, прапорщиків чи сержантів. Основний метод – розповідь у поєднанні з показом будови, роботи частин і механізмів на схемах, макетах, навчальних зразках зброї (озброєння) та боєприпасів. Мета цих занять – прищепити тим, хто навчається, знання з будови зброї (озброєння) та боєприпасів, виробити навички з підготовки озброєння до стрільби та усунення можливих затримок і найпростіших несправностей, а також з їх технічного обслуговування.

Рисунок 1.5 – Заняття з вивчення матеріальної частини та боєприпасів

Заняття з вивчення основ і правил стрільби проводяться, як правило, у взводах, а під час вивчення специфічних питань у навчальних групах за однією спеціальністю під керівництвом командирів взводів методом розповіді (пояснення), показу та тренування у вирішенні вогневих завдань щодо застосування основ і правил стрільби з використанням схем, плакатів, таблиць, прицілів, навчальної зброї (озброєння), тренажерів. Мета заняття – навчити особовий склад підрозділу застосування правил стрільби для ураження цілей різними способами стрільби.

Навчання на навчально-тренувальних засобах (НТЗ) сприяє удосконаленню та інтенсифікації процесу навчання та виробляє у тих, хто навчається, в більш стислі терміни навички з ефективного застосування зброї (озброєння) у бою.

Після набуття особовим складом початкових навичок у діях з озброєнням та у вирішенні вогневих завдань на тренажерах здійснюється перехід до завдань безпосередньо на бойовій техніці та з озброєнням з метою вдосконалення навичок у стрільбі та злагодженості екіпажів.

Вогневі (стрілецькі) тренування та виконання вправ стрільб проводяться на вогневих містечках, військових стрільбищах.

Вогневі тренування проводяться з метою набуття, вдосконалення або відновлення навичок у діях з озброєнням та вирішенні вогневих завдань. Послідовне проведення тренувань повинно забезпечувати постійне ускладнення умов ведення вогню шляхом ускладнення підготовчих вправ і скорочення часу на відпрацювання нормативів. Підготовчі вправи і вправи з управління вогнем розробляються командиром підрозділу з урахуванням реальної підготовленості особового складу.

Постійними навчальними місцями на кожному тренуванні повинні бути: навчальне місце для виконання підготовчих вправ стрільб та навчальне місце з розвідки цілей, визначення дальностей до них і вихідних установок для стрільби, навчальні місця включаються до плану тренування залежно від рівня підготовки особового складу та навчальних цілей.

Вогневі тренування з батареєю (ротою), а також заняття щодо виконання вправ, управління вогнем взводу та кидання бойових гранат проводить командир батареї (роти). Командир взводу навчає особовий склад взводу на навчальних місцях, проводить заняття з управління вогнем відділення або залучається до проведення занять з військовослужбовцями однієї спеціальності.

Усі військовослужбовці до кінця річного циклу навчання під час вогневих тренувань повинні

ознайомитися з прийомами та правилами стрільби зі стрілецької зброї, що є на озброєнні відділення.

За призначенням стрільби поділяються на підготовчі та навчальні.

Підготовчі вправи проводяться для правильного засвоєння військовослужбовцями дій з озброєнням, правил стрільби або відновлення втрачених навичок.

Вправи навчальних стрільб призначенні для подальшого вдосконалення практичних навичок у діях зі зброєю, у стрільбі та для визначення рівня підготовленості військовослужбовців і підрозділів до ведення вогню, а також для оволодіння новою зброєю.

Вправи з метання бойових гранат проводяться один раз на період навчання на окремому занятті.

Усі вогневі тренування повинні закінчуватися виконанням вправ з управління вогнем.

1.1.4 Водіння бойових (спеціальних) машин

Навчання водіння бойових (спеціальних) машин надає можливість знати правила водіння та експлуатації бойових машин, вміти готувати бойову машину до руху, впевнено водити її у колоні, у перед-бойовому і бойовому порядках, із подоланням перешкод, характерних для району бойових дій, вдень і вночі, працювати з навісним обладнанням, здійснювати завантаження (вивантаження) бойової машини на транспорт та переправні засоби.

Висока підготовленість механіків-водіїв (водіїв) досягається систематичним проведенням занять з водіння, їх високою організацією та повним використанням технічних можливостей тренажерів, сучасних бойових машин.

Планові заняття з водіння проводяться рівномірно упродовж усього періоду навчання на навчальних місцях,

підготовлених згідно з умовами вправ Курсу водіння бойових машин із дотриманням заходів безпеки.

Навички у практичному водінні вдосконалюються під час тактичних навчань і занять, стрільб та інших заходів, пов'язаних з експлуатацією бойових машин.

Заняття плануються так, щоб механіки-водії (водії) отримували практику водіння бойової машини в усі пори року, за будь-якої погоди, вдень і вночі.

Під час виконання вправ Курсу водіння на навчальних місцях відпрацьовуються відповідні питання (завдання) та нормативи: основи руху та правила водіння, подолання складних перешкод, водіння з приладами нічного бачення, водіння за допомогою навігаційної апаратури, робота з навісним та навігаційним обладнанням, вивантаження на переправні та транспортні засоби, самовитягування та буксирування машини, виконання нормативів з технічної підготовки та ін.

Рисунок 1.6 – Водіння бойових машин у колоні

Заняття з практичного водіння проводяться у такій послідовності: постановка завдання особовому складу із зазначенням теми, цілей, навчального часу, навчальних питань і порядку проведення занять; перевірка знання умов вправи, що виконується, та заходів безпеки; огляд маршруту (якщо є потреба); показ техніки подолання найбільш складних перешкод або виконання вправи в цілому; навчання особового складу на навчальних місцях; розбір заняття з розкриттям характерних помилок, що були допущенні, та оголошення оцінок.

Заняття з відпрацювання вправ одиночного водіння та вправ у складі екіпажу та взводу проводяться командиром батареї (роти).

1.1.5 Фізична підготовка

Результатом фізичної підготовки є вміння переносити тривалі фізичні та психологічні навантаження і успішно діяти в умовах сучасного бою. Крім того, розвивати силу, силову витривалість та спритність, виховувати згуртованість, вдосконалювати навички у колективних діях.

Фізична підготовка військовослужбовців здійснюється на заняттях, під час ранкової фізичної зарядки, в години спортивно-масової роботи та в процесі навчально-бойової діяльності.

Мета фізичної підготовки – забезпечити фізичну готовність військовослужбовців до бойової діяльності, оволодіння зброєю і бойовою технікою, перенесення фізичних навантажень, нервово-фізичних напружень в екстремальних ситуаціях, а також сприяти вирішенню завдань навчання і виховання.

Рисунок 1.7 – Виконання фізичних вправ на контрольних заняттях

Планування повинно передбачати для солдатів, матросів, сержантів і старшин військових частин і підрозділів спеціального призначення, розвідувальних, навчальних частин і підрозділів – 4 години на тиждень у навчальний час, у решти частин – не менше 3 годин на тиждень; для частин, які навчаються за скороченою навчальною програмою, – 2 години на тиждень.

Спортивно-масова робота проводиться 3 рази на тиждень, а саме: 2 рази по 1 годині в робочі дні у вільний від занять час і 3 годин у вихідні та святкові дні.

У батареЙному (ротному) розкладі занять на тиждень зазначаються:

- зміст і варіанти ранкової фізичної зарядки на кожний день;
- теми і зміст занять із фізичної підготовки;
- зміст попутного фізичного тренування;

- час і зміст спортивно-масової роботи;
- час проведення, теми і зміст інструкторсько-методичних і показових занять із сержантами строкової служби.

1.1.6 Стройова підготовка

Навчання стройової підготовки надає можливість:

- знати загальні положення Стройового статуту Збройних Сил України;
- вміти чітко і правильно виконувати всі стройові прийоми і дії на заняттях та в повсякденному житті, злагоджено діяти у складі підрозділів у пішому порядку та на машинах. Мати зразковий зовнішній вигляд та суворо дотримуватися правил носіння військової форми одягу;
- виховувати в особового складу повагу до строю, любов до стройової пісні і гордість за свою належність до Збройних Сил України.

Стройова підготовка складається з одиночної підготовки військовослужбовців і стройової злагожденості підрозділів. Заняття з одиночної підготовки проводяться регулярно упродовж усього періоду (року) навчання. Кожне заняття проводиться в такій методичній послідовності:

- перевірка і тренування у виконанні раніше вивчених прийомів;
- показ із коротким поясненням нового стройового прийому та розучування цього прийому за розділами або за допомогою підготовчих вправ (якщо прийом складний);
- виконання прийому у сповільненому темпі з доведенням його в процесі навчання до статутного;
- тренування з використанням одностороннього і двостороннього способів навчання; організація змагання

на краще виконання прийому та проведення розбору занять.

Односторонній спосіб навчання полягає в одночасному навчанні всіх військовослужбовців одних і тих самих прийомів під керівництвом командира.

Двосторонній спосіб полягає в тому, що навчання і тренування проводяться у парах під загальним керівництвом командира.

Заняття зі стрийової злагожденості починаються з пояснення відповідних статей Стрийового статуту, показується порядок дій у строю, потім проводяться їх вивчення та тренування.

Усі заняття проводяться, як правило, на обладнаному для навчання стрийовому плацу у місці постійної дислокації.

Під час перебування підрозділів у польових умовах в комплексі із заняттями з тактичної підготовки відпрацьовуються дії особового складу біля машин та на машинах.

З метою поліпшення якості стрийової підготовки та перевірки стрийового вишколу військовослужбовців, а також злагоженість підрозділів проводяться стрийові огляди батареї (роти, дивізіону і БрАГ). Крім того, стрийова підготовка перевіряється й оцінюється на контрольних заняттях у процесі навчання на завершальних етапах злагожденості.

У повсякденному житті стрийовий вишкіл вдосконалюється на всіх тренуваннях, заняттях, під час різних шиквань і пересування у складі підрозділів, під час несення служби та ін.

Для підняття рівня стрийової підготовки у підрозділах проводяться показові виступи, практикуються проходження зі стрийовою піснею та участь у військових ритуалах.

Усі командири повинні виховувати у військовослужбовців прагнення до умілого та правильного носіння військової форми одягу, яка повинна завжди бути чистою та охайною.

1.1.7 Організація і проведення гуманітарної підготовки

Гуманітарна підготовка особового складу організовується і проводиться згідно з вимогами директиви Міністра оборони України.

Гуманітарна підготовка є основним предметом навчання особового складу, невід'ємною складовою інформаційно-пропагандистського забезпечення військ.

Керівникам груп гуманітарної підготовки повинно надаватися для підготовки до занять не менше чотирьох годин службового часу на тиждень.

Гуманітарна підготовка організовується і проводиться з усіма категоріями військовослужбовців і працівників Збройних Сил України. Навчання в системі гуманітарної підготовки є обов'язковим. Заняття з гуманітарної підготовки проводяться обов'язково державною мовою.

Основним методом проведення занять з гуманітарної підготовки в групах військовослужбовців строкової служби є розповідь - бесіда.

Групи гуманітарної підготовки військовослужбовців строкової служби створюються, як правило, у складі підрозділів, чисельність груп не повинна перевищувати 25 осіб.

Заняття з гуманітарної підготовки проводяться з періодичністю:

Рисунок 1.8– Проведення занять із правової підготовки у складі навчальної групи

– з офіцерами – один раз на тиждень (щопонеділка) по дві години в ранковий час з 9.00 до 11.00. Метод проведення – лекційно-семінарський. Останній понеділок місяця – заняття з правової підготовки у складі навчальної групи;

– з прапорщиками (мічманами), військовослужбовцями, які проходять службу за контрактом – один раз на тиждень (щопонеділка) по дві години у ранковий час;

– з військовослужбовцями строкової служби (крім військовослужбовців Військово-Морських Сил України, військових частин і підрозділів технічного й матеріального забезпечення, забезпечення навчального процесу військових навчальних закладів, штатних команд навчальних центрів, військових полігонів) — один раз на тиждень (щопонеділка) по дві години з 9.00 до 11.00.

Метод проведення – розповідь-бесіда. Останній понеділок місяця – заняття з правової підготовки у складі навчальної групи;

- з працівниками Збройних Сил України Командування Сухопутних військ Збройних Сил України – 1 раз на квартал, перша середа місяця початку кварталу по 50 хвилин з 10.30 до 10.20.

Підведення підсумків стану гуманітарної підготовки проводиться з виданням наказу відповідного командира (начальника) з періодичністю:

- у з'єднаннях, військових частинах, закладах та установах – один раз на квартал;

- у командуванні Сухопутних військ Збройних Сил України – один раз на рік.

Тематика гуманітарної підготовки з працівниками Сухопутних військ Збройних Сил України:

- «Архітектура європейської системи колективної безпеки. Інтеграція України в Євросоюз і НАТО»;

- «Здобутки та перспективи суверенної України»;

- «Конституція та законодавство про оборону України, Розвиток воєнної організації держави».

Облік відвідування та успішності слухачів груп гуманітарної підготовки ведеться в журналах обліку занять із гуманітарної підготовки.

Під час інспектувань і підсумкових перевірок рівень знань з гуманітарної підготовки перевіряється у всіх категорій військовослужбовців Збройних Сил України. Оцінка керівникам груп гуманітарної підготовки виставляється, виходячи з рівня їх знань в обсязі програм гуманітарної підготовки і загальної оцінки групи. Оцінку військовослужбовцям строкової служби виставляють щомісячно на підставі оцінок за підсумками вивчених тем.

Групи, що представляються на інспектування чи перевірку, повинні мати не менше 90 % усього складу.

Суспільно-політичне, правове інформування проводяться:

- з офіцерами, прапорщиками, військовослужбовцями, які проходять службу за контрактом, з'єднань, військових частин, підрозділів, закладів та установ – остання п'ятниця по п'ятдесят хвилин з 9.10 до 10.00;

- з військовослужбовцями строкової служби – щотижня у вівторок з 8.25 до 8.55;

- із працівниками Збройних Сил України Командування Сухопутних військ Збройних Сил України, оперативних командувань, армійських корпусів, Територіального управління «Північ», з'єднань, частин, закладів та установ – перші п'ятнадцять хвилин під час проведення занять з гуманітарної підготовки.

Висновки до розділу

Досвід організації та проведення бойової підготовки в артилерійських підрозділах і навчального процесу у ВВНЗ вчить, що найкращих результатів досягають там, де втілюються нові ефективні форми та методи навчання; впроваджуються новітні досягнення військової науки, педагогіки та психології; приділяється особлива увага зростанню методичної майстерності керівників занять; постійно удосконалюються методичні документи для проведення навчальних занять.

Нові види озброєння та військової техніки родів військ і спеціальних військ спричиняють появу і нових способів їх застосування, а це обумовлює необхідність подальшого вдосконалення форм і методів навчання військ.

Навчальний тренінг

Основні поняття і терміни

Бойова підготовка, облік бойової підготовки, розклад занять, предмети навчання, тактична підготовка, злагодженість підрозділів, спеціальна підготовка, комплексні заняття, вогнева підготовка, водіння бойових машин, фізична підготовка, стройова злагодженість підрозділу, гуманітарна підготовка, політичне інформування.

Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань

1. Сутність бойової підготовки військ.
2. Що становить основу планування?
3. Вимоги до планування.
4. Назвіть керівні документи з планування та організації бойової підготовки.
5. Які документи із планування розробляються в батареї?
6. Облік бойової підготовки у взводі (батареї).
7. Які вимоги ставляться до предметів навчання?
8. Назвіть основні форми тактичної підготовки, дайте їм характеристику.
9. Основні вимоги до занять зі спеціальної підготовки.
10. Вимоги до навчань із вогневої підготовки.
11. Мета занять з водіння машин та фізичної підготовки.
12. Стройова підготовка та зміст її навчання.
13. Дайте характеристику основним вимогам до проведення гуманітарної підготовки.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУЖБИ ВІЙСЬК ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ

Служба військ – це складова частина повсякденної діяльності військ (сил), яка забезпечує необхідні умови життя, їх навчання та побуту, дотримання статутного порядку та військової дисципліни у з'єднаннях, військових частинах, військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів, установах, організаціях і підприємствах Міністерства оборони України та гарнізонах. Вона спрямована на підтримання їх постійної бойової, мобілізаційної готовності.

Служба військ організується і здійснюється відповідними командирами (начальниками) і штабами. Керівництво службою військ є основною складовою частиною повсякденної діяльності командирів і штабів усіх рівнів. Її суть полягає у приведенні всього укладу військової служби у відповідність до вимог Статутів Збройних Сил України, наказів та інших документів, що регламентують життя, побут і діяльність військових частин (підрозділів).

2.1 Загальні обов'язки командира батареї (роти) щодо організації служби військ у підрозділі

Командир батареї (роти) відповідає за підтримання

внутрішнього порядку і додержання заходів з пожежної безпеки в батареї (роті), за стан і збереження озброєння, боєприпасів, техніки та іншого майна батареї (роті), за ведення батарейного (ротного) господарства.

Командир батареї (роті) зобов'язаний:

- організовувати в батареї (роті) бойову підготовку, складати розклад занять на тиждень, проводити заняття з офіцерами, прапорщиками і сержантами (старшинами), а також із підрозділами батареї (роті);

- суворо стежити за виконанням особовим складом заходів безпеки під час проведення занять і робіт, за поводженням зі зброєю, боєприпасами і технікою, їх обслуговуванням та бойовим застосуванням, за своєчасним здаванням на склад не витрачених боєприпасів та вибухових речовин;

- організовувати розміщення особового складу в місцях постійної дислокації та в польових умовах, підтримувати внутрішній порядок і дисципліну в батареї (роті);

- стежити за утриманням і правильною експлуатацією всіх приміщень, відведених для батареї (роті), за чистотою території, закріпленої за батареєю (ротою), а також за проведенням заходів із пожежної безпеки;

- готувати особовий склад добового наряду від батареї (роті) та контролювати несення ним служби;

- проводити огляд та інструктувати військовослужбовців батареї (роті) перед їх відпусткою, відрядженням і контролювати їх повернення;

- періодично бути присутнім на ранковому підйомі та вечірній перевірці в батареї (роті);

- вести встановлений облік занять із бойової підготовки та облік особового складу батареї (роті), знати чисельність, (наявність і відсутність) особового складу за

списком, а також наявність і стан озброєння, боєприпасів, техніки, пального та інших матеріальних засобів;

- щотижня підбивати підсумки бойової підготовки і військової дисципліни та внутрішнього порядку;

- своєчасно забезпечувати належне постачання особового складу батареї (роти), дбати про побут своїх підлеглих і їхнє здоров'я, стежити за додержанням правил особистої гігієни кожним військовослужбовцем;

- стежити за зовнішнім виглядом підлеглих, виконанням ними правил носіння військової форми одягу, правильним припасуванням спорядження, обмундирування, чищенням взуття;

- організовувати своєчасне одержання, правильну експлуатацію, збереження, технічне обслуговування і ремонт озброєння, техніки, казарменого інвентарю, речового, технічного та іншого майна батареї (роти), перевіряти не менше ніж один раз на місяць їх наявність, стан та проводити облік. Результати огляду озброєння, боєприпасів та техніки записувати до книги огляду (перевірки) озброєння, техніки та боєприпасів;

- перевіряти підготовку та стан озброєння і техніки батареї (роти) перед кожним виходом на навчання чи заняття, а також їх наявність після повернення із занять та навчань, вживати заходів щодо запобігання катастрофам, аваріям і поломкам, втратам зброї та боєприпасів;

- один раз на місяць звіряти дані батарейного (ротного) обліку особового складу, а також матеріальних засобів з обліковими даними військової частини;

- керувати господарством батареї (роти).

Контроль за діяльністю підлеглих і надання їм допомоги здійснюють згідно з вимогами наказу Міністра оборони України і згідно з розробленим планом перевірки підрозділів і служб та графіком контролю за несенням служби.

Контроль проводиться шляхом комплексної роботи офіцерів управління і штабу частини щомісячно в кожному підрозділі упродовж двох-трьох днів, охоплюючи всі сторони життя та діяльності особового складу.

Найбільш важливі питання вартової, внутрішньої служб виконання розпорядку дня, стану військової дисципліни перевіряються офіцерами щоденно за встановленим графіком для того, щоб командир і штаб могли своєчасно впливати на їх точне виконання.

Результати роботи кожного підрозділу (служби) у вигляді доповіді (довідки) подаються командирі частини. У доповіді відображаються позитивні сторони несення особовим складом вартової і внутрішньої служб, дотримання статутного порядку і військової дисципліни, розкриваються стиль і методи роботи командирів, що досягнули найкращих результатів у службі військ, відмічаються недоліки, розкриваються їх причини і пропонуються конкретні заходи щодо їх усунення.

Контроль за виконанням наказів, директив та інших керівних документів командир частини здійснює особисто, а також через штаб.

У штабі частини призначається відповідальна особа, на яку покладається контроль за виконанням службових документів і ведення журналу контролю.

У журналі контролю відображаються стислі дані з документів, що містять резолюції командира частини, строки виконання документів, які знаходяться на контролі, прізвище виконавців, підстава для зняття з обліку.

Командири (начальники) з цією метою планують посадових осіб для здійснення контролю за особовим складом і виконанням розпорядку дня, попередженням злочинів, надзвичайних подій та загибелі військовослужбовців, а також навчанням підлеглих.

2.2 Організація вартової служби

Вартова служба організується з метою охорони та оборони військових об'єктів, Бойових Прапорів та осіб, яких тримають на гауптвахті (у дисциплінарній частині), на підставі вимог Статутів ЗС України, керівних документів Міністра оборони України, начальника Генерального штабу Збройних Сил України.

Охорона військових об'єктів може здійснюватися військовими вартами, вартами ВОХОР, патрульним нарядом, сторожовою охороною. Організація вартової служби у Збройних Силах України здійснюється на підставі частини 2 Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, Інструкції про організацію вартової служби у Збройних Силах країни, введеної в дію наказом Міністра оборони України від 12.03.2012 року №132.

Організація вартової служби включає:

- розроблення і затвердження розкладу варт із зазначенням військових об'єктів і сил, якими кожний з них повинен оборонятися;

- складання відомості наряду варт;

- складання табеля постів із зазначенням, що саме підлягає охороні та обороні на кожному посту, обов'язки чатового з урахуванням особливостей посту та конкретних умов несення на посту служби, час, упродовж якого чатовому дозволено вести спостереження з вишки, відстані, ближче яких чатовому заборонено допускати до посту сторонніх осіб, порядок дій чатового під час нападу на пост, на сусідні пости, під час пожежі на посту, випадки, коли чатовому дозволено застосовувати зброю;

- складання схеми розміщення постів, на яких зазначаються межі постів, межі заборонених зон, вид огорожі, маршрути прямування змін до постів, маршрути

прямування чатових вдень і вночі, місця розташування окопів, спостережних вишок, засобів зв'язку, сигналізації та пожежогасіння, постів вартових собак, найнебезпечніші підходи до постів;

– розроблення інструкції начальникам варт, в яких визначаються особливі обов'язки начальника варті щодо охорони та оборони об'єктів, доручених варті; вказівки для посилення охорони на ніч і в непогоду, вказівки про порядок відкриття ящиків із боєприпасами, дії варті в разі нападу на об'єкти, що охороняються, пожежі, стихійного лиха, дії за сигналами бойової тривоги;

- добір особового складу до несення вартової служби;
- теоретичну підготовку варт;
- практичні заняття на вартовому містечку;
- проведення розводу варт;
- прийом новою вартою об'єктів під охорону;
- контроль за несенням служби вартою;
- підведення підсумків несення служби вартою;
- щомісячний аналіз стану вартової служби та вироблення пропозицій щодо її покращання.

Ретельний добір, розстановка і вміла підготовка особового складу до несення вартової служби є основою успішного виконання бойового завдання.

Командири військових частин і підрозділів, від яких споряджаються варті, несуть відповідальність за добір особового складу варт і підготовку його до несення служби.

Організацію вивчення добору та підготовку особового складу варт проводять відповідно до вимог наказу Міністра оборони України № 132 від 12. 03. 2012 р. «Про затвердження Інструкції про організацію вартової служби у Збройних Силах України».

Вартова служба у військовій частині організовується на підставі рішення командира військової частини, до якого входить наказ про організацію служби військ і

бойового навчання, розклад варт, відомість гарнізонного (добового) наряду; табелі постів, схеми розміщення постів; інструкції начальникам варт; графіки перевірки варт посадовими особами (щомісячні).

У наказі щодо питань організації вартової служби повинно бути визначено:

- склад варт, їхнє озброєння та порядок відпочинку;
- час, місце і порядок проведення занять із теоретичної та практичної підготовки варт, керівники занять і начальники служб, які залучаються до їх проведення;

- порядок підготовки варт з охорони і супроводу військових вантажів, конвоювання (супроводження) засуджених військовослужбовців (у разі потреби);

- необхідну кількість зброї та запас бойових патронів для несення вартової служби і виконання завдань щодо посилення охорони об'єктів варт;

- черговий підрозділ, порядок його виклику та озброєння;

- час і місце проведення медичного огляду особового складу варт;

- порядок та періодичність проведення практичних тренувань щодо спільних дій варти та чергового підрозділу (підрозділу посилення охорони);

- порядок забезпечення особового складу варт додатковим харчуванням;

- час та місце підбиття підсумків несення служби у варті;

- військовослужбовці, які допущені до несення служби начальниками варт, помічниками начальників варт та чатовими з охорони найбільш важливих постів;

- комісію щодо вивчення та допуску військовослужбовців до несення вартової служби;

– відповідальних за підтримання у належному стані об'єктів навчально-матеріальної бази вартової служби.

2.3 Організація вивчення, добору та підготовки особового складу варт

Робота щодо допуску молодого поповнення до несення вартової служби проводиться двічі на рік після закінчення його підготовки, проведення спеціальних занять з вивчення вимог Статутів Збройних Сил України, табелів постів, інструкцій варт, ознайомлення з розташуванням постів та особливостями охорони об'єктів. Ця робота здійснюється спеціально призначеними комісіями на чолі із заступниками командирів з'єднань, військових частин, начальників військово-навчальних закладів, військових навчальних підрозділів, медичних працівників, офіцерів відділів гуманітарних питань, служби озброєння та військових юристів. У ці самі терміни здійснюється переатестація військовослужбовців строкової служби та служби за контрактом, які залучаються до несення служби у вартах.

Призначені комісії повинні:

– всебічно вивчати ділові, моральні та психологічні якості, фізичний та сімейний стан кожного військовослужбовця;

– проводити поглиблене медичне обстеження особового складу;

– перевіряти засвоєння вимог військових статутів Збройних Сил України, особливих обов'язків згідно з табелями постів та інструкцій варті, положень законів України про відповідальність за порушення правил несення вартової служби, викрадання зброї, боєприпасів і військового майна;

– перевіряти знання матеріальної частини штатної зброї, результати виконання практичних стрільб та результати здачі заліків з фізичної підготовки.

За результатами роботи комісії складається акт, який подається на затвердження командира військової частини.

Допуск військовослужбовців до несення вартової служби здійснюється згідно з наказом командира військової частини на підставі затвердження акта, у якому повинні бути висновки про допуск до несення служби у варті за кожного військовослужбовця. До акта додаються відомості результатів здачі заліків зі знань військовослужбовцями вимог Статутів Збройних Сил України, таблиці постів та інструкцій, законів України про відповідальність за порушення правил несення вартової служби, викрадання зброї, боєприпасів та військового майна, матеріальної частини стрілецької зброї, заходів безпеки під час поводження з нею, а також відомості результатів виконання практичних стрільб, заліків з фізичної підготовки. Зазначені відомості готуються командирами підрозділів за результатами проведення спеціальних занять із підготовки особового складу до несення вартової служби і подаються до призначеної комісії для використання у роботі з вивчення військовослужбовців та прийняття остаточного рішення щодо їх допуску до несення служби у варті. Витяги з цього наказу та списки військовослужбовців, які за своїми психологічними якостями не можуть бути допущені до несення вартової служби, повинні бути у командирів підрозділів, від яких споряджаються варти, у штабах батальйонів (дивізіонів), військових частин, у чергових військових частин і начальників медичних служб.

У випадку переведення військовослужбовців строкової служби та служби за контрактом з інших

військових частин, їхній допуск до несення вартової служби здійснюється у такому самому порядку, але не раніше ніж через місяць із дня прибуття до військової частини.

Військовослужбовці, які прибувають з відпусток, довгострокових відряджень, а також після лікування у медичних закладах, залучаються до несення служби у варті тільки після їх адаптації у військових колективах, виконання ними практичних стрільб зі штатної зброї не раніше ніж через тиждень із дня повернення.

Список військовослужбовців, які залучаються до несення вартової служби зі зброєю, повинен узгоджуватися з підрозділом військової контррозвідки Служби безпеки України.

У період звільнення у запас військовослужбовців строкової служби за умови недостатньої кількості особового складу військової частини та неможливості організації несення вартової служби трьома змінами варт має бути не менше двох складів варт. У цьому випадку вносяться відповідні зміни до розпорядку дня, які повинні забезпечувати якісне проведення добору, розподілу особового складу варті, його технічної, практичної підготовки та медичного огляду, передбачити додатковий час на відпочинок особового складу, який залучається до несення служби у вартах.

Не менше двох разів на рік з усіма військовослужбовцями, які призначаються начальниками варт, проводяться планові практичні заняття, приймаються заліки зі знань обов'язків. Їх медичне обстеження проводиться не рідше двох разів на рік.

Молоді офіцери і прапорщики та ті, які переведені з інших військових частин, призначаються начальниками варт тільки після їх адаптації у військовому колективі, проведення з ними спеціальних занять з вивчення вимог

Статутів Збройних Сил України, інструкції начальника варти, табеля постів та особливостей охорони постів і об'єктів, що охороняються. Призначення їх помічниками начальника варти з метою стажування не допускаються.

Практичні стрільби зі штатної зброї організовуються і проводяться:

- із військовослужбовцями усіх категорій, які залучаються до несення вартової служби, – не менше ніж один раз на місяць;

- зі стрільцями воєнізованої охорони – не менше ніж два рази на півріччя, у години занять згідно із програмою підготовки особового складу воєнізованої охорони.

Наказами начальників гарнізонів визначаються місце та час виконання практичних стрільб підрозділами воєнізованої охорони з'єднань, військових частин, закладів, установ, організацій та підприємств Міністерства оборони України, що дислокуються у гарнізоні.

На всіх військовослужбовців строкової служби та служби за контрактом у штабах батальйонів (дивізіонів) або у командирів окремих рот (батареї) військової частини заводяться особові справи, в яких повинні бути:

- дві фотографії військовослужбовця (розміром 9х12 см);

- автобіографія військовослужбовця;

- довідка про склад сім'ї з адресами і телефонами усіх близьких родичів, які мешкають поблизу місця проходження служби військовослужбовцем;

- характеристика з останнього місця служби, навчання (роботи) до призову до Збройних Сил України (за запитами командирів підрозділів);

- характеристики, які надані командиром підрозділу за підсумками кожного періоду;

– медична характеристика з висновками медичної комісії про стан здоров'я військовослужбовця і допуск його до несення вартової служби;

– дані з районних військових комісаріатів щодо перебування військовослужбовця на обліку у районних відділах (управліннях) управління (Головного управління) внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, наркологічних диспансерів, психіатра і невропатолога за місцем його мешкання перед призовом до Збройних Сил України;

– листи з відповідями батьків військовослужбовця на запитання щодо особливостей його характеру;

– листи індивідуальних співбесід та висновки щодо індивідуальних соціально-психологічних якостей військовослужбовця на підставі проведених анкетувань, тестувань і спостережень;

– аркуш з особистим підписом про доведення вимог статей Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за військові злочини, наказів про засудження військовослужбовців за скоєння злочинів, а також вимог заходів безпеки.

У ході службової діяльності за результатами проведення індивідуальної виховної роботи, соціологічних досліджень, психологічних та медичних обстежень військовослужбовців командир роти (батареї) вносить у документи особової справи відповідні зміни, що сталися в родинному, морально-психологічному стані та стані здоров'я цього військовослужбовця. На їх підставі, у разі необхідності, відповідними посадовими особами батальйону (дивізіону) або військової частини приймається рішення про недопущення військовослужбовця до несення служби у варті.

Матеріали особистих справ використовуються під час вивчення, добору та допуску військовослужбовців до несення вартової служби.

Підготовка варт організовується та проводиться у три етапи.

Перший етап. За дві-три доби до заступання у наряд командиром роти (батареї) або батальйону (дивізіону) із залученням заступника командира роти (батареї) або батальйону (дивізіону) з виховної роботи, командирів взводів, призначеного начальника варті, старшини підрозділу та санітарного інструктора здійснюються добір і розподіл особового складу згідно з табелем постів. Обов'язково враховуються індивідуальні якості, сімейно-родинні обставини, наявність ознак нестандартної поведінки військовослужбовців, стан їхнього здоров'я, фізична витривалість, практична підготовленість та важливість об'єктів, що охороняються.

Призначений склад варті записується до Книги добору варт батареї (роти), зразок якої наведений нижче. Вона підписується посадовими особами, які брали участь у доборі й розподілі особового складу варті, та затверджується командиром батареї (роти).

У випадку спорядження варті від батальйону (дивізіону) або військової частини склад варті записується до книги добору варт дивізіону (батальйону) або військової частини. Тоді призначений склад варті підписується посадовими особами, які брали участь у доборі й розподілі особового складу варті, та затверджується відповідним командиром. Старшина батареї (роти) або особа, яка його заміщає, за одну-дві доби до заступання варті повинен оголосити склад варті на вечірній перевірці.

Номери постів	Номери, військові звання, прізвища та ініціали розвідних, старших контрольно-охоронних груп, вожатих собак	Військові звання, прізвища та ініціали вартових		
		I зміна	II зміна	III зміна
1	2	3	4	5
	1 -й розвідний – мол. серж. Карась В.А.			
1-й		ряд. Ступак І.А.	ряд. Вишня М.М.	ряд. Косар А. А.
2-й		мол. серж. Світайло В.А.	мол. серж. Горб М.І.	
3-й		ряд. Чегринець С.О.	ряд. Чиж В.В.	ряд. Павлов В.І.

Оператор технічних засобів охорони _____
(військове звання, прізвище та ініціали)

Вивідні _____
(військове звання, прізвище та ініціали)

Підписи посадових осіб, які брали участь у доборі:

(військове звання, прізвище та ініціали)

Примітка. Після запису призначеного складу варті до книги записується інший особовий склад добового наряду, який призначається від підрозділу

Контроль за добором і розподілом особового складу, який заступає у варту, здійснює командир дивізіону (батальйону) або відповідальна особа військової частини.

Другий етап. Напередодні дня заступання військовослужбовців у наряд, у години, які визначені розпорядком дня військової частини, з особовим складом у класі для підготовки варт проводяться теоретичні заняття з вивчення положень військових статутів, особливих обов'язків чатових, матеріальної частини стрілецької зброї та заходів безпеки під час поводження з нею. На електрифікованих макетах об'єктів, що підлягають охороні, відпрацьовуються порядок взаємодії між чатовим і резервною групою вarti, а також особовим складом вarti та черговим підрозділом (підрозділом посилення вarti) у разі виникнення екстремальних ситуацій, нападу на варту чи об'єкти.

Теоретичні заняття проводяться особисто командиром батареї (роти), від якої призначено варту, командиром (начальником штабу) дивізіону (батальйону), а з вартою, призначеною від військової частини, – одним із заступників командира військової частини.

Третій етап. Практичні заняття з особовим складом вarti проводяться у день заступання в наряд у вартовому містечку військової частини (військової комендатури). На заняттях відпрацьовуються: порядок дій чатових на посту, застосування ними зброї, відбиття нападу на вартове приміщення, об'єкти, що охороняються, та на зміну, яка прямує на пости та з постів; порядок зміни чатових, приймання та здавання поста; прийоми рукопашного бою, дії і порядок застосування засобів пожежогасіння; порядок заряджання та розряджання зброї, вивчення її матеріальної частини та заходів безпеки під час поводження з нею й інші питання, що враховують особливості практичного несення служби.

Практичні заняття проводяться під особистим керівництвом командира батареї (роти) військової частини, від якої призначено варту, командира (начальника штабу) дивізіону (батальйону), якщо варта призначена від дивізіону (батальйону), начальника (заступника начальника) штабу військової частини, якщо варту призначено від військової частини, із залученням командирів батарей (рот), від яких призначено особовий склад, шляхом відпрацювання порядку дій особового складу варт на навчальних місцях.

Номер навчального місця та короткий зміст навчального питання, що буде відпрацьовуватися, наведені нижче (варіант).

Навчальне місце №1 Порядок заряджання та розряджання зброї, тренування у дотриманні заходів безпеки у поводженні зі зброєю	Навчальне місце №2 Порядок приймання та здавання поста, зміна чатового	Навчальне місце №3 Порядок дій чатового в різних умовах обстановки, дії чатового, озброєного багнетом
Навчальне місце №4 Дії чатового під час гасіння пожежі, застосування засобів пожежогасіння	Навчальне місце №5 Відпрацювання прийомів рукопашного бою	Навчальне місце №6 Дії особового складу з відбиття нападу на вартове приміщення, об'єкт, що охороняється, зміну чатових

Додатково обладнуються такі навчальні місця:

- дії чатового на посту біля Бойового прапора;
- дії чатового (контролера) на посту з контрольно-пропускними функціями;

- дії чатового і вивідного (конвойного) з охорони, супроводження (конвоювання) заарештованого військовослужбовця;
- охорона військових вантажів вартами під час перевезення.

Варіант плану-конспекту практичного заняття з підготовки варти до несення служби наводиться у додатку А.1

До проведення цих занять залучаються офіцери служби ракетно-артилерійського озброєння та начальники фізичної підготовки і спорту (інструктори рукопашного бою) та служби пожежної безпеки (командир пожежного підрозділу), для яких штабом військової частини мають бути розроблені й затверджені функціональні обов'язки.

Під час проведення розведення варт особовий склад варти забор'язаний особисто інструктувати один із заступників командира військової частини, а гарнізонні варти – військовий комендант гарнізону або його заступник.

Підведення підсумків несення служби з особовим складом варти, яка змінилася, проводиться особисто командиром підрозділу, від якого вона призначалася, у години, що визначені розпорядком дня військової частини.

Медичний огляд особового складу варти проводиться у медичному пункті військової частини у день заступання в наряд у години, які визначені розпорядком дня. Під час огляду визначається стан здоров'я та здійснюється тілесний огляд кожного військовослужбовця, а за необхідності перевіряється пульс і артеріальний тиск. Повторне опитування особового складу варти щодо стану здоров'я здійснюється черговим лікарем (фельдшером) військової частини під час проведення розводу варт.

2.4 Морально-психологічне забезпечення вартової служби

Несення вартової служби потребує від військовослужбовців максимальної віддачі фізичних та моральних сил. У зв'язку з цим набуває особливої важливості діяльність командирів усіх рівнів щодо морально-психологічного забезпечення вартової служби.

Головними завданнями морально-психологічного забезпечення вартової служби є:

- виховання у військовослужбовців розуміння мети, важливості, юридичної і моральної відповідальності за виконання вимог Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України;
- формування у особового складу високих морально-вольових та психологічних якостей, стійких навичок дії зі зброєю в руках;
- постійне вивчення та аналіз індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців, коригування їх психологічного стану;
- запобігання злочинам та подіям під час несення вартової служби;
- аналіз і урахування умов несення вартової служби, їх максимальне наближення до реальних.

Підбір та розподіл особового складу, який заступає до несення служби, проводиться командирами підрозділів, від яких призначається варта із залученням фахівців органів виховної роботи.

На етапі підбору та розподілу особового складу важливе значення мають:

- вивчення індивідуальних соціально-психологічних якостей особистості;
- психологічна підготовка особового складу до виконання потрібних завдань варти;
- аналіз ходу адаптації до умов служби;

– виявлення осіб, які входять до групи ризику.

До групи ризику необхідно віднести осіб:

– з адаптаційно-астенічними розладами;

– які лікувалися до призову в нервово-психіатричних диспансерах;

– нестійких у нервово-психічному відношенні, які часто зверталися зі скаргами невротичного характеру або з відхиленнями у поведінці (емоційно збуджені, які часто допускають порушення, конфліктні, нетовариські тощо);

– схильних до вживання спиртних напоїв та наркотичних речовин;

– які перенесли тяжкі травми головного мозку;

– які мають компенсовані наслідки травматичного ураження нервової системи;

– які перенесли інфекційні та інтоксикаційні захворювання нервової системи;

– які мають деякі соматичні захворювання;

– фізично слабких.

Жоден військовослужбовець, віднесений до групи ризику, не повинен допускатися до несення служби у варті.

Документація з організації виховної роботи у варті повинна містити:

– перелік основних заходів з виховної роботи, які проводяться у варті;

– пам'ятку начальнику варті з організації виховної роботи з особовим складом варті;

– пам'ятку редактору бойового листка варті;

– пам'ятку агітатору зміни варті;

– план-завдання

- огляд матеріалів газет та журналів;
- подвиги вартових;
- видання бойових листків, листків – блискавок;
- прослуховування радіо та перегляд телепередач;
- індивідуальні бесіди з особами резервних груп;
- перевірка умов несення особовим складом вартової служби;
- підведення підсумків несення служби з кожною зміною вартових;
- підведення підсумків несення служби вартою після зміни у підрозділі.

Пам'ятка начальнику варті з організації виховної роботи з особовим складом варті

Начальник варті зобов'язаний:

- брати участь у доборі посадових осіб варті, у розподіленні особового складу на посадах та змінах, особливу увагу потрібно звертати на добір особового складу для охорони найбільш важливих об'єктів;
- брати участь у призначенні активу варті (агітатори змін, редактор бойового листка);
- організовувати та особисто проводити бесіди з вартовими щодо вимог Законів України, наказів Міністра оборони України, Статутів Збройних Сил України, табеля постів, звернути особливу увагу на вартових, які заступають уперше;
- організовувати та особисто проводити з вартовими тих змін, які не сплять, бесіди за матеріалами газет і журналів, про героїчні подвиги чатових, про події у державі та за кордоном, про досвід несення служби кращими воїнами;
- керувати роботою активу варті: ставити завдання редактору бойового листка на випуск бойових листків, за необхідності – листів – «блискавок», агітаторам змін на

проведення бесід за визначеною тематикою, контролювати їх роботу;

- організовувати прослуховування радіопередач українського радіо, перегляд телепередач телебачення України;

- організовувати забезпечення особового складу варті якісною, гарячою їжею, особливо тих, хто змінився з постів;

- піклуватися про відпочинок особового складу варті;

- стежити за станом здоров'я вартових;

- організовувати дотримання встановлених санітарно-гігієнічних норм у приміщенні варті;

- проводити індивідуальні бесіди з вартовими, уважно вивчати настрій кожного з них, а також варті в цілому, не допускати виникнення конфліктних ситуацій;

- підбивати підсумки несення служби на постах після кожної зміни;

- під час підбиття підсумків несення служби оцінити виконання обов'язків кожним військовослужбовцем, дати оцінку активу варті;

- подбати про розміщення підсумкового бойового листка варті у приміщенні підрозділу.

Висновки до розділу

Організація служби військ та пов'язані з нею питання розкривають зміст роботи командира підрозділу з повсякденної діяльності, де особлива увага надається організації і несенню вартової служби, що є виконанням бойового завдання в мирний час.

Навчальний тренінг

Основні поняття і терміни

Служба військ, вартова служба, добір особового складу, теоретична і практична підготовка варт, особова справа, етапи підготовки варт, забезпечення вартової служби, група ризику, виховна робота у вартах.

Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань

1. Сутність організації служби військ.
2. Завдання вартової служби.
3. Основні завдання вивчення, добору та підготовки варт.
4. Етапи підготовки варт, вимоги до їх проведення.
5. Завдання морально–психологічного забезпечення вартової служби.
6. Загальна характеристика керівних документів з організації служби військ.
7. Зміст роботи начальника варті щодо організації виховної роботи у варті.

РОЗДІЛ 3

ПОРЯДОК ОЦІНКИ СТАНУ СЛУЖБИ ВІЙСЬК ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

3.1 Загальні положення

Стан служби військ перевіряється та оцінюється під час проведення інспектування і підсумкових перевірок військ (сил) і є одним із елементів інспектування, перевірки. За результатами перевірки складається акт, до якого стан служби військ включається окремим розділом.

Крім того, стан служби військ може перевірятися планово або раптово, як у комплексі, так і з окремих питань на підставі рішення старшого начальника. За результатами перевірки готується довідка з висновками про стан служб військ і пропозиціями щодо його поліпшення.

Стан служби військ перевіряється відповідно до вимог Статутів Збройних Сил України, наказів і директив Міністра оборони України та начальника Генерального штабу Збройних сил України.

Оцінка стану служби військ військової частини складається з оцінок за кожний із чотирьох показників:

- робота командирів і штабів щодо організації та керівництва службою військ;
- стан гарнізонної служби;
- стан вартової служби;
- стан внутрішньої служби.

3.2 Питання з організації служби військ, які перевіряються посадовими особами

Стан служби військ у військовій частині (підрозділі) перевіряється відповідно до Наказу начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 02.03.2000 р. № 13, який затверджує Інструкцію про порядок оцінки служби військ у Збройних Силах України.

Робота командирів і штабів щодо організації та керівництва службою військ оцінюється з таких питань:

1. Знання керівним складом вимог Статутів Збройних Сил України, інших керівних документів з питань служби військ.

2. Своєчасність та повнота доведення до відповідних посадових осіб вимог керівних документів. Наявність контролю за їх виконанням, рівень виконавчої дисципліни.

3. Розроблення наказів і планів з питань організації служби військ.

4. Наявність конкретних планів усунення недоліків, виявлених під час перевірки комісіями старших начальників, повнота та якість їх виконання.

5. Організація методичної підготовки офіцерів, прапорщиків з питань служби військ. Наявність звітних документів.

6. Організація роботи щодо створення та вдосконалення навчально-матеріальної бази служби військ та підтримання її у справному стані. Організація підготовки осіб добового наряду до несення служби.

7. Підтримання у належному стані території вартового містечка, будівель, споруд і казарм, вартових приміщень, об'єктів, що охороняються.

8. Стан роботи щодо організації контролю та надання допомоги підлеглим командирам, штабам з питань організації служби військ.

9. Аналіз стану служби військ та видання відповідних наказів.

10. Узагальнення та поширення передового досвіду з питань служби військ. Проведення оглядів-конкурсів на кращу організацію і стан гарнізонної, вартової та внутрішньої служб.

Перший показник (робота командирів і штабів щодо організації та керівництва службою військ) оцінюється на:

– **«відмінно»** – якщо не менше 90 % перевірених оцінено позитивно і не менше 50 % від загальної кількості оцінено на «відмінно»;

– **«добре»** – якщо не менше 80 % перевірених оцінено позитивно і не менше 50 % від загальної кількості перевірених оцінено не нижче «добре»;

– **«задовільно»** – якщо не менше 75 % перевірених оцінені позитивно;

– **«незадовільно»** – якщо не виконано вимоги на оцінку «задовільно».

Загальна оцінка за показник:

– **«задовільно»** – якщо не менше чотирьох перевірених питань виконано у повному обсязі та відповідають поставленим вимогам;

– **«незадовільно»** – якщо три або більше з перевірених питань не виконані або виконані не в повному обсязі.

Стан гарнізонної служби

Якщо командир військової частини – начальник гарнізону, то перевіряється:

- робота посадових осіб гарнізону з організації та керівництва службою військ;
- робота військової комендатури.

I. Робота посадових осіб гарнізону щодо організації та керівництва гарнізонною службою перевіряються:

1. Знання посадовими особами гарнізону Статутів Збройних Сил України, інших керівних документів.

2. Розроблення наказів і планів щодо організації гарнізонної служби. Виконання планових заходів.

3. Організація роботи посадових осіб гарнізону щодо керівництва гарнізонною службою, їх особиста участь у перевірці військових частин, військових комендатур і несення гарнізонної служби.

4. Наявність наказів і аналізу стану військової дисципліни і гарнізонної служби.

5. Наявність розроблених і затверджених обов'язків посадових осіб військових комендатур, керівництво їх роботою.

6. Організація контролю за виконанням вимог Статутів Збройних Сил України, керівних документів.

II. Робота штатної (нештатної) військової комендатури. Перевіряються:

1. Знання посадовими особами військових комендатур функціональних обов'язків, вимог Статутів Збройних Сил України, інших керівних документів з питань гарнізонної служби.

2. Наявність і повнота відпрацювання планових облікових та звітних документів.

3. Організація командирської підготовки особового складу військових комендатур.

4. Організація служби чергового варти та його помічника. Обладнання військових комендатур.

5. Організація вартової служби та патрулювання в гарнізоні. Стан навчально-матеріальної бази.

6. Організація та стан роботи щодо розшуку та затримання військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину чи місце служби.

7. Організація і проведення спільних заходів з органами місцевої влади, органами Міністерства внутрішніх справ України.

8. Організація контролю за несенням служби гарнізонним нарядом.

Перший пункт оцінюється:

– **«задовільно»** – якщо не менше 4 із перевірених питань виконуються у повному обсязі та відповідають встановленим вимогам;

– **«незадовільно»** – якщо три або більше з перевірених питань не виконані чи виконані не в повному обсязі.

Другий пункт оцінюється:

– **«задовільно»** – якщо не менше семи із перевірених питань виконуються в повному обсязі та відповідають встановленим вимогам;

– **«незадовільно»** – якщо три або більше з перевірених питань не виконані чи виконані не в повному обсязі.

Стан гарнізонної служби оцінюється:

– **«задовільно»** – якщо робота посадових осіб гарнізону з питань організації гарнізонної служби та роботи штатних (нештатних) військових комендатур оцінено **«задовільно»**;

1. Організація вартової служби. Наявність рішення командира військової частини на охорону та оборону військової частини, його відповідність вимогам керівних документів.

2. Повнота та якість відпрацювання документів щодо організації вартової служби.

3. Наявність систематичного вивчення і добору особового складу до несення вартової служби. Видання наказів про призначення комісій та допуск особового складу до несення служби у варті.

4. Організація підготовки варт до виконання завдань вартової служби, їх практичне виконання особовим складом. Обладнання вартового містечка, класу підготовки варт, їх утримання та удосконалення.

5. Організація обліку і зберігання зброї та боєприпасів у вартах.

6. Утримання та обладнання вартового приміщення. Забезпечення особового складу, який несе службу у варті, всім необхідним.

7. Створення безпечних умов несення служби чатовими, забезпечення особового складу варті бронежилетами і сталевими шоломами, обладнання постів.

8. Організація контролю за несенням вартової служби, аналіз її стану.

9. Наявність рішення на виділення варт з охорони та супроводу вантажів.

Вартова служба оцінюється:

– **«задовільно»** – якщо не менше семи з перевірених питань (у тому числі за № 5 і 7) виконуються у повному обсязі та відповідають встановленим вимогам;

–

IV. Стан внутрішньої служби. Перевіряється:

1. Організація перепускного режиму на територію військової частини. Обладнання КПП. Практичне виконання обов'язків нарядом КПП.

2. Організація служби добового наряду військової частини, підрозділів. Дотримання вимог керівних документів щодо обладнання приміщень, місць несення служби.

3. Внутрішня служба в парках. Організація їх охорони та допуску до них особового складу.

4. Стан внутрішнього порядку в підрозділах, порядок та умови розміщення особового складу, несення служби добовим нарядом військової частини, підрозділу.

5. Організація і стан роботи щодо забезпечення надійного зберігання стрілецької зброї і боєприпасів у штабах і підрозділах.

Внутрішня служба оцінюється:

– **«задовільно»** – якщо не менше трьох перевірених питань (у т. ч. за № 5) виконуються в повному обсязі і відповідають встановленим вимогам;

– **«незадовільно»** – якщо три або більше з перевірених питань (чи п. № 5) не виконуються чи виконуються не в повному обсязі.

3.3 Визначення загальної оцінки стану служби військ

Стан служби військ у військовій частині (підрозділі) оцінюється:

– **«задовільно»** – якщо всі з перевірених показників оцінено не нижче ніж **«задовільно»**;

У випадку, якщо військова частина (підрозділ) не залучається до несення гарнізонної (вартової) служби, стан служби військ оцінюється за результатами перевірки решти показників.

Під час перевірки військових частин (підрозділів) за окремими показниками і питаннями оцінка виставляється тільки за ті з них, що перевірялися. При цьому стан служби військ у цілому не оцінюється.

Висновки до розділу

Знання навчального матеріалу цього розділу, який висвітлює порядок оцінки служби військ, є важливим для тих, хто навчається, як для майбутніх командирів підрозділів щодо розуміння сутності основних питань, пов'язаних з організацією служби військ у підрозділі та її оцінки.

Навчальний тренінг Основні поняття і терміни

Стан служби військ, гарнізонна служба, внутрішня служба, оцінка стану служби військ, добовий наряд, військова комендатура.

Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань

1. За якими показниками оцінюється стан служби військової частини ?
2. Які питання визначають під час оцінки вартової служби ?
3. Які питання оцінюються під час перевірки стану внутрішньої служби ?
4. Основний зміст організації служби військ.

РОЗДІЛ 4

ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ВІЙСЬКОВЕ ВИХОВАННЯ

4.1 Загальні положення

Основні вимоги до військової дисципліни, її зміст і суть знайшли своє відображення і юридично закріплені в цілому ряді державних документів.

Найважливішими військово-правовими актами з питань військової дисципліни є Військова присяга, Статути Збройних Сил України, Конституція України.

Вони чітко визначають шляхи зміцнення військової дисципліни, яка досягається вихованням високих моральних і бойових якостей особового складу, свідомого ставлення його представників до своїх обов'язків, підтримання статутного порядку в частинах і підрозділах, командирським піклуванням про підлеглих і особистою відповідальністю кожного за виконання статутних вимог.

Військова дисципліна зобов'язує кожного військовослужбовця:

- додержуватися Конституції та законів України, Військової присяги, неухильно виконувати вимоги військових статутів, накази командирів;

- бути пильним, зберігати таємницю;

- додержуватися визначених військовими статутами правил взаємовідносин між військовослужбовцями, зміцнювати військове товариство;

- виявляти повагу до командирів і один до одного, бути ввічливими і додержуватися військового ети

– поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків.

Зміцнення дисципліни, організованості та порядку в усіх галузях державного і суспільного життя є необхідною умовою нормального функціонування суспільства. Збройні Сили України є носієм високої дисциплінованості особового складу як складової своєї бойової могутності.

Незрівнянно зросло значення військової дисципліни в наш час. Це обумовлюється такими обставинами:

– докорінними змінами в суспільному та економічному житті держави, реформуванням і розвитком Збройних Сил України;

– кількісними і якісними змінами у військовій справі;

– зниженням у суспільстві престижу військової служби, появою у частини молоді думки про марність армійської служби;

– необхідністю формування у військовослужбовців Збройних Сил України високих громадянських, фізичних і психологічних якостей тощо.

Робота щодо зміцнення військової дисципліни і правопорядку, підвищення рівня морально-психологічного стану особового складу є основним завданням і вважається пріоритетним та будується на принципах єдиноначальності.

У своїй роботі командири (начальники) керуються вимогами статутів Збройних Сил України щодо обов'язків посадових осіб.

Командирами підрозділів та їх заступниками з гуманітарних питань діяльність щодо зміцнення військової дисципліни здійснюється за особистими планами роботи, які щомісячно затверджуються

4.2 Обов'язки посадових осіб щодо проведення індивідуально-виховної роботи

Серед багатьох форм та методів виховання військовослужбовців важливе місце належить індивідуальній виховній роботі. У діяльності командирів (начальників) її організації та проведенню необхідно надавати важливе значення, враховуючи її дієвість у вихованні та неможливість охопити масовими формами виховної роботи весь особовий склад.

Під індивідуально-виховною роботою необхідно розуміти комплекс індивідуальних, аналітичних і виховних заходів щодо конкретної особи з урахуванням вікових, соціальних, психологічних та інших особливостей. Вона проводиться з метою всебічного розвитку та підготовки військовослужбовця до виконання навчально-бойових завдань.

У процесі організації та проведення індивідуально-виховної роботи вирішуються такі завдання:

- глибоке та всебічне вивчення життєвого досвіду, індивідуальних і психофізіологічних особливостей військовослужбовця, оцінка ступеня їх розвитку;

- визначення та оцінка результатів службової діяльності військовослужбовця;

- підняття рівня професійних навичок командного складу, озброєння його сучасними методами управління підлеглими;

- визначення форм і способів індивідуально-виховного впливу на військовослужбовців, охоплення повсякденним систематичним і цілеспрямованим виховним впливом всіх офіцерів, прапорщиків, сержантів та солдатів;

- формування необхідних для службової діяльності соціально-психологічних характеристик військово-службовців, цінні

установок на досягнення конкретних її результатів, попередження на основі знання індивідуальних особливостей військовослужбовців негативних вчинків, порушень військової дисципліни;

– найбільш доцільним є військово-професійне використання військовослужбовців за фахом, який відповідає його можливостям та здібностям. Надання допомоги під час адаптації військовослужбовців до різноманітних видів бойової діяльності, умов військової служби, зняття стресових станів, психологічного розвантаження після виконання навчально-бойових завдань;

– правильна організація виховного впливу військового колективу на особистість кожного військовослужбовця.

Для забезпечення високої дієвості індивідуально-виховної роботи командир і його заступник з гуманітарних питань повинні створити систему її організації — продуману послідовність пов'язаних між собою заходів. У той самий час необхідно керуватися такими правилами, які слід розглядати як ***принцип організації індивідуально-виховної роботи:***

1.Охоплення індивідуальним виховним впливом усіх без винятку військовослужбовців незалежно від посади, поведінки, досягнень та відношення до службових обов'язків.

2.Організація індивідуально-виховної роботи згідно з вимогами статутів: начальник вчить та виховує своїх підлеглих.

3. В організації індивідуально-виховної роботи треба враховувати:

– стан справ у підрозділі, рівень згуртованості, наявність, склад і направленість мікрогруп;

– умови розташування підрозділу, частини, специфіку населених пунктів, склад і особливості місцевого населення;

– особливості військовослужбовців різних періодів служби;

– стан військової дисципліни та внутрішнього порядку, специфіку та частоту порушень.

4. Вміння бачити в діяльності людини, у виконанні нею свого військового обов'язку особистість. Розвиток, виховання та перевиховання здійснюється шляхом організації відповідної діяльності воїна. Ратна праця та навчання, якщо вони добре організовані, поєднуються з активною виховною роботою, організованим дозвіллям, мають велику виховну силу.

5. Систематичність, цілеспрямованість індивідуальної виховної роботи.

Для того щоб створити в частині (підрозділі) систему індивідуального виховання військовослужбовців, необхідно:

а) визначити, хто з ким індивідуально працює, періодичність та форми цієї роботи. Практика роботи показує, що кожна посадова особа повинна працювати з певною категорією військовослужбовців, наприклад:

– **командир дивізіону (батареї)** з метою підвищення ефективності індивідуальної виховної роботи повинен знати ділові та психологічні якості офіцерів, прапорщиків, сержантів підрозділу, а командир батареї — військове звання, прізвище, термін служби, посаду, фах та сімейний стан кожного військовослужбовця. Крім того, командир підрозділу індивідуально працює з офіцерами, прапорщиками, працівниками Збройних Сил України, сержантами пі

рід занять до військової служби, сімейний стан, досягнення та недоліки кожного військовослужбовця у бойовій та гуманітарній підготовці;

– **командир відділення** індивідуально працює щоденно з кожним військовослужбовцем відділення. Він зобов'язаний постійно знати, де знаходяться та чим займаються його підлеглі. Форми його роботи з підлеглими обумовлені постійним особистим контактом з ними.

До головних форм індивідуально-виховної роботи можна віднести:

- метод спостереження;
- метод вивчення документів;
- метод діагностичної бесіди;
- метод узагальнення незалежних характеристик;
- діагностичний експеримент;

б) забезпечити систематичність навчання офіцерів, прапорщиків та сержантів з організації та проведення індивідуальної роботи з військовослужбовцями. У практичному вихованні особового складу використовують такі форми роботи: командирську та гуманітарну підготовку, семінари, збори, дні молодого офіцера, інше. В умовах підрозділу головною формою є індивідуальне навчання кожного військовослужбовця;

в) організувати оперативну та продуману службову інформацію. Кожний офіцер, прапорщик і сержант повинен чітко знати про що, кого і з якою періодичністю він інформує. Мета інформації — вивчення настроїв, думок військовослужбовців і колективу в цілому, а також виховної діяльності в підрозділі. На основі цього командир і заступник із виховної роботи аналізують стан

